МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему: **ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДО МАТЕРИНСТВА В ПРИФРОНТОВОМУ МІСТІ**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0533
спеціальності 053 – Психологія
Скирта Ніна Ігорівна
Керівник: Іванова Л.С., к.філос.н.,
доцент кафедри педагогіки та
філософії освітньої діяльності
Рецензент: Грандт В.В., к.психол.н,
доцент кафедри психології

Запоріжжя

2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра психології
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 053 – «Психологія»
Освітня програма психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри к.психол.н.,

доцент Н.О. Губа

«___»_____2024 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Скирті Ніні Ігорівні

1. Тема роботи Психологічна готовність до материнства в прифронтовому місті

Керівник роботи Іванова Л.С., к.філос.н.,доцент кафедри педагогіки та філософії освітньої діяльності

затверджені наказом ЗНУ від «24»09.2024 року №1447-с

2. Строк подання роботи _____

3. Вихідні дані до роботи аналіз психолого-педагогічної літератури

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки: опрацювати сутність феномену материнства в сучасній психології, визначити вплив військових умов на психологічну готовність до материнства, визначити вплив соціально-економічних і культурних факторів на готовність до материнства та розробити програму психоедукації для жінок в прифронтових регіонах.

5. Перелік графічного матеріалу: 3 таблиці, 6 рисунків.

6. Консультанти розділів роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Іванова Л.С., доцент		
Розділ 1	Іванова Л.С., доцент		
Розділ 2	Іванова Л.С., доцент		
Розділ 3	Іванова Л.С., доцент		
Висновки	Іванова Л.С., доцент		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	січень –лютий 2024 р.	Виконано
2	Робота над вступом	березень 2024 р.	Виконано
3	Робота над першим розділом	квітень-травень 2024 р.	Виконано
4	Робота над другим розділом	липень-червень 2024 р.	Виконано
5	Робота над третім розділом	червень - 2024 р.	Виконано
6	Написання висновків	серпень0вересень 2024 р.	Виконано
7	Передзахист	жовтень 2024 р.	Виконано
8	Нормоконтроль	листопад 2024 р.	Виконано

Студентка_____ Н.І. Скирта

Керівник роботи_____. Л.С. Іванова

Нормконтроль пройдено

Нормконтролер _____ А.О. Неманежина

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 79 сторінок, 3 таблиці, 6 рисунків, 49 джерел.

Об’єкт дослідження - психологічна готовність до материнства серед жінок, які проживають у прифронтовому місті Запоріжжі, в умовах сучасних соціально-економічних та військових викликів.

Предмет дослідження - особливості формування та прояву психологічної готовності до материнства у жінок, які перебувають у стані постійного стресу, спричиненого життям у прифронтовій зоні, та вплив зовнішніх (соціальних, економічних, культурних) і внутрішніх (емоційних, когнітивних, поведінкових) факторів на цей процес.

Мета дослідження - теоретичне обґрунтування та емпіричне вивчення особливостей психологічної готовності до материнства у жінок, які проживають у прифронтовому місті Запоріжжі, в умовах соціально-економічної нестабільності та постійного впливу стресових факторів, а також розробка практичних рекомендацій для підтримки та оптимізації цього процесу.

Гіпотеза дослідження - умови соціально-економічної нестабільності та хронічного стресу, спричинені військовими діями у прифронтових регіонах, знижують рівень психологічної готовності до материнства у жінок, що проявляється через підвищену тривожність, емоційну нестабільність та зниження впевненості у власних силах. Соціальна підтримка, економічна стабільність та психологічна допомога можуть суттєво підвищити цей рівень.

Припускаємо, що за допомогою програм психоедукації для жінок у прифронтових регіонах можна знизити вплив стресу на людей , які перебувають в зонах підвищеної воєнної небезпеки.

Наукова новизна та теоритичне значення роботи полягає в пошуку та узагальненні наукових досліджень стосовно впливу воєнної небезпеки , як головного стресового фактору в Україні на психологічну готовність до материнства.

Результати дослідження можуть бути використані в індивідуальній та груповій роботі психологів.

МАТЕРИНСТВО, СТРЕС, ВОЄННА НЕБЕЗПЕКА, ПРОГРАМИ ПСИХОЕДУКАЦІЇ

SUMMARY

Skyrta N.I. Psychological Peculiarities of Readiness for Motherhood in a Frontline City

Master's thesis: 79 pages, 3 tables, 6 figures, 49 sources.

The object of the study is psychological readiness for motherhood among women living in the front-line city of Zaporizhzhia, in the conditions of modern socio-economic and military challenges.

The subject of the study is the peculiarities of the formation and manifestation of psychological readiness for motherhood in women who are in a state of constant stress caused by life in the front-line zone, and the influence of external (social, economic, cultural) and internal (emotional, cognitive, behavioral) factors on this process.

The purpose of the research is the theoretical substantiation and empirical study of the features of psychological readiness for motherhood in women living in the front-line city of Zaporizhzhia, in conditions of socio-economic instability and constant exposure to stress factors, as well as the development of practical recommendations to support and optimize this process.

The research hypothesis is that the conditions of socio-economic instability and chronic stress caused by military operations in the front-line regions reduce the level of psychological readiness for motherhood in women, which is manifested by increased anxiety, emotional instability and a decrease in self-confidence. Social support, economic stability and psychological help can significantly increase this level.

We assume that with the help of psychoeducational programs for women in the frontline regions, it is possible to reduce the impact of stress on people who are in zones of increased military danger.

Research methods: the research methodology was based on a comprehensive approach, which included three main methods adapted to assess the psychological state of women in front-line conditions: a test to determine the level of stress (according to V. Yu. Shcherbatykh. The second method, used in study, the

Social Readjustment Rating Scale (SRRS), created by Thomas Holmes and Richard Ray. The third method was the test for determining the level of emotional stability (Emotional Stability Questionnaire, ESQ), developed by the British psychologist Hans Eysenck.

The scientific novelty and theoretical significance of the work consists in the search and generalization of scientific research on the influence of military danger, as the main stress factor in Ukraine, on psychological readiness for motherhood.

The results of the study can be used in the individual and group work of psychologists.

MATERNITY, STRESS, WAR DANGER, PSYCHOEDUCATION PROGRAMS

ЗМІСТ

ВСТУП……..7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО МАТЕРИНСТВА В УМОВАХ ПРИФРОНТОВОГО МІСТА
1.1. Сутність феномену материнства у сучасній психології…….11
1.2. Вплив військових умов на психологічну готовність до материнства……...11
1.3. Гендерні аспекти психологічної готовності до материнства в умовах кризи……...14
1.4. Вплив соціально-економічних і культурних факторів на готовність до материнства……18
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО МАТЕРИНСТВА СЕРЕД ЖІНОК МІСТА ЗАПОРІЖЖЯ……..21
2.1. Характеристика вибірки та методології дослідження……21
2.2. Аналіз результатів дослідження психологічної готовності до материнства……27
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО МАТЕРИНСТВА……42
3.1. Розробка програми психоедукації для жінок у прифронтових регіонах…..42
3.2. Алгоритми психологічної підтримки майбутніх матерів в умовах війни…55
3.3. Практичні рекомендації для психологів та соціальних працівників…….65
ВИСНОВОК……...72
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ……...75

ВСТУП

Материнство є одним із найважливіших етапів життєвого шляху жінки, який пов'язаний не лише з фізіологічними змінами, а й зі значними психологічними навантаженнями. Сучасна ситуація в Україні, обтяжена воєнним конфліктом, створює унікальні умови, в яких відбувається формування психологічної готовності жінок до материнства. Війна, економічна нестабільність, загроза життю та здоров'ю, а також емоційна напруга змушують майбутніх матерів долати нові виклики. У цьому контексті дослідження психологічної готовності до материнства є не лише науково значущим, але й соціально необхідним для розробки ефективних методів підтримки жінок у складних умовах.

Психологічна готовність до материнства — це комплексний феномен, який включає когнітивні, емоційні та поведінкові аспекти. Успішне прийняття материнської ролі залежить від внутрішньої стабільності жінки, її вміння адаптуватися до нових умов та формувати позитивне ставлення до майбутнього материнства. Особливого значення це питання набуває у прифронтових регіонах, таких як Запоріжжя, де жінки перебувають під постійним впливом стресових факторів.

Актуальність дослідження зумовлена недостатнім рівнем вивчення специфіки психологічної готовності до материнства саме в умовах прифронтового міста. І хоча питання материнства загалом активно досліджували українські та міжнародні вчені, воно залишається маловивченим у контексті сучасної української реальності, обтяженої військовими діями. Зокрема, наукові праці, присвячені психологічній готовності до материнства, можна знайти у дослідженнях таких українських науковців, як О. В. Киричук, Т. М. Титаренко та І. М. Бех, які зосереджувалися на питаннях психологічного розвитку жінок та сімейних відносин. Зарубіжні вчені, такі як Джон Боулбі (John Bowlby), автор теорії прихильності, та Діана Баумрінд (Diana Baumrind), яка вивчала стилі виховання, зробили значний внесок у розуміння впливу

емоційної стабільності та соціального оточення на готовність жінок до батьківства.

У сучасних умовах дослідження психологічної готовності до материнства не може ігнорувати вплив зовнішніх факторів, таких як війна, соціальна ізоляція чи вимушене переміщення. Вивчення цих аспектів допоможе розробити адаптивні психотерапевтичні програми, які сприятимуть покращенню психологічного стану майбутніх матерів у прифронтових містах.

Крім того, дослідження має значний практичний потенціал, адже його результати можуть бути використані для підготовки соціальних працівників, психологів та медичних працівників, які працюють із жінками у складних соціально-економічних умовах. Це забезпечить необхідну підтримку жінкам на різних етапах їхньої підготовки до материнства, що, у свою чергу, сприятиме зміцненню сімей та покращенню демографічної ситуації в Україні.

Таким чином, актуальність цього дослідження обумовлена як теоретичною необхідністю глибшого розуміння психологічної готовності до материнства, так і практичною важливістю розробки дієвих методів підтримки жінок у прифронтових регіонах.

Об'єкт дослідження — психологічна готовність до материнства серед жінок, які проживають у прифронтовому місті Запоріжжі, в умовах сучасних соціально-економічних та військових викликів.

Предмет дослідження — особливості формування та прояву психологічної готовності до материнства у жінок, які перебувають у стані постійного стресу, спричиненого життям у прифронтовій зоні, та вплив зовнішніх (соціальних, економічних, культурних) і внутрішніх (емоційних, когнітивних, поведінкових) факторів на цей процес.

Гіпотеза дослідження: умови соціально-економічної нестабільності та хронічного стресу, спричинені військовими діями у прифронтових регіонах, знижують рівень психологічної готовності до материнства у жінок, що проявляється через підвищену тривожність, емоційну нестабільність та зниження впевненості у власних силах. Соціальна підтримка, економічна стабільність та психологічна допомога можуть суттєво підвищити цей рівень.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та емпіричне вивчення особливостей психологічної готовності до материнства у жінок, які проживають у прифронтовому місті Запоріжжі, в умовах соціально-економічної нестабільності та постійного впливу стресових факторів, а також розробка практичних рекомендацій для підтримки та оптимізації цього процесу.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз наукової літератури з проблеми психологічної готовності до материнства, визначити основні підходи, концепції та фактори, що впливають на цей процес.

2. Визначити психологічні особливості готовності до материнства у жінок, які проживають у прифронтовому місті Запоріжжі, з урахуванням впливу військових і соціально-економічних чинників.

3. Дослідити вплив зовнішніх і внутрішніх факторів (стрес, соціальна підтримка, рівень тривожності та емоційної стабільності) на формування психологічної готовності до материнства.

4. Розробити психодіагностичні та методичні інструменти для вивчення рівня готовності до материнства та адаптувати їх до умов життя у прифронтових зонах.

5. Запропонувати рекомендації для психологів, соціальних працівників та медичних фахівців щодо підтримки жінок у процесі формування психологічної готовності до материнства в умовах постійного стресу та кризових ситуацій.

Для досягнення мети дослідження було використано комплекс теоретичних і емпіричних методів. Теоретичні методи включали аналіз, синтез, узагальнення та систематизацію наукової літератури з проблематики психологічної готовності до материнства, зокрема в умовах кризи. Емпіричні методи охоплювали спостереження, анкетування, тестування та методи психодіагностики, спрямовані на оцінку рівня емоційної стабільності, рівня тривожності та когнітивної готовності до материнства. Статистичний аналіз даних було застосовано для обробки результатів емпіричного дослідження, визначення закономірностей і зв’язків між виявленими факторами.

Наукова новизна дослідження полягає у вивченні особливостей психологічної готовності до материнства у жінок, які проживають у прифронтовому місті Запоріжжі, в умовах військового конфлікту та соціально-економічної нестабільності.

Практична значущість дослідження полягає у можливості використання його результатів для розробки та впровадження програм психологічної підтримки жінок всієї України.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО МАТЕРИНСТВА В УМОВАХ ПРИФРОНТОВОГО МІСТА

1.1. Сутність феномену материнства у сучасній психології

Материнство є складним, багатовимірним феноменом, який займає центральне місце у житті жінки та має глибокий вплив на її психологічний стан, особистісний розвиток і соціальні функції. Цей феномен досліджується в різних галузях психології, включаючи соціальну, клінічну, розвиткову та сімейну психологію. Різні аспекти материнства, такі як формування материнської ролі, емоційна готовність до материнства, соціальні очікування та психологічні виклики, активно вивчаються сучасними українськими та закордонними науковцями [1].

Готовність до материнства — це психофізіологічний і соціальний стан жінки, що характеризується емоційною зрілістю, усвідомленим бажанням виконувати материнську роль, фізичним здоров’ям, здатністю забезпечувати потреби дитини, прийняттям змін у способі життя та готовністю до емоційного контакту і відповідальності за розвиток дитини.

До поняття готовності до материнства входить кілька ключових аспектів, кожен з яких має своє значення для успішного виконання материнської ролі:

1. Психологічна готовність охоплює емоційну зрілість, здатність регулювати свої емоції, долати стреси та формувати глибокий емоційний зв’язок із дитиною. Вона також включає усвідомлення відповідальності за розвиток дитини та готовність до змін у житті, пов’язаних із материнством.

2. Фізіологічна готовність передбачає наявність доброго стану здоров’я жінки, її здатність до виношування і народження дитини, а також можливість швидкого відновлення організму після пологів. Це включає як

загальне фізичне здоров’я, так і спеціальні медичні аспекти, пов’язані з репродуктивною системою.

3. Соціальна готовність стосується підтримки з боку родини, партнера та соціального оточення. Це також включає наявність необхідних матеріальних умов, що забезпечують комфортне середовище для розвитку дитини, і готовність адаптувати свій спосіб життя до нових обов’язків.

4. Інтелектуальна готовність полягає в знаннях про догляд за дитиною, її фізичний і психологічний розвиток. Вона передбачає усвідомлення важливості виховання, розуміння потреб дитини та здатність приймати обґрунтовані рішення щодо її благополуччя.

Одним із перших, хто вивчав материнство як психологічний феномен, був Джон Боулбі (John Bowlby), який у своїй теорії прихильності підкреслював важливість ранніх стосунків між матір’ю та дитиною. На його думку, материнська турбота є основою для формування емоційної безпеки дитини, що, у свою чергу, впливає на її психологічний розвиток. Ця ідея була підтримана і розширена його колегою Мері Ейнсворт (Mary Ainsworth), яка розробила методику "незнайома ситуація" для вивчення стилів прихильності.

В Україні вагомий внесок у вивчення материнства зробила Олена Киричук, яка акцентувала увагу на соціально-психологічних аспектах материнства в умовах соціальних трансформацій. У її дослідженнях наголошується, що материнська роль формується під впливом культурних, соціальних і сімейних факторів, які визначають очікування суспільства від жінки як матері [7, 66].

Психологічна готовність до материнства розглядається багатьма українськими дослідниками, зокрема Іриною Бех та Тетяною Титаренко, які вивчали питання формування материнської ідентичності в різних соціальних умовах. Згідно з їхніми дослідженнями, материнство включає як усвідомлення жінкою своєї ролі, так і готовність прийняти відповідальність за фізичний і психологічний розвиток дитини. Особливу увагу в їх роботах приділяється впливу соціального середовища на формування материнських установок.

Закордонні дослідники, такі як Діана Баумрінд (Diana Baumrind), зосереджувалися на стилях батьківства, зокрема на тому, як материнська поведінка впливає на емоційний і когнітивний розвиток дитини. Її дослідження показали, що авторитетний стиль виховання, який характеризується поєднанням турботи та структурованості, сприяє найкращим результатам у розвитку дітей.

Інший відомий закордонний учений, Ерік Еріксон (Erik Erikson), у своїй теорії психосоціального розвитку підкреслював, що материнство є ключовим періодом у житті жінки, коли відбувається зміцнення її ідентичності. Материнство сприяє розвитку почуття відповідальності, емпатії та соціальної зрілості, однак воно також може створювати нові виклики для жінки, пов’язані з потребою зберігати баланс між роллю матері та іншими соціальними ролями.

Українська дослідниця Тетяна Яценко акцентувала увагу на психологічних кризах, які можуть супроводжувати материнство. Вона зазначала, що народження дитини може викликати як позитивні емоції, так і почуття тривоги чи невпевненості, особливо якщо жінка не отримує достатньої соціальної підтримки. У цьому контексті велике значення має психологічна допомога жінкам, які стикаються з труднощами адаптації до нової ролі [10, с. 38].

Важливим аспектом сучасних досліджень є аналіз впливу соціальних та економічних факторів на психологічну готовність до материнства. Так, американський дослідник Майкл Лемб (Michael Lamb) наголошував, що соціальна підтримка, включаючи допомогу з боку партнера, сім’ї та спільноти, відіграє ключову роль у формуванні позитивного ставлення до материнства [1]. Його роботи також підкреслюють важливість гендерної рівності у вихованні дітей, що дозволяє знизити емоційне навантаження на жінок-матерів.

Українська психологиня Наталія Лобода вивчала питання психологічної підтримки жінок під час вагітності, наголошуючи на важливості врахування індивідуальних особливостей та соціального контексту. Її дослідження свідчать, що жінки, які отримують достатню емоційну підтримку, більш

успішно адаптуються до нових умов і формують позитивне ставлення до своєї материнської ролі.

Значний внесок у розуміння феномену материнства зробила також канадська дослідниця Сьюзан Голдберг (Susan Goldberg), яка вивчала вплив прив'язаності матері на розвиток дитини. Її дослідження показали, що емоційний зв'язок між матір'ю та дитиною є важливим фактором формування довіри до світу, соціальних навичок та емоційної стійкості [4, 32].

Таким чином, феномен материнства у сучасній психології розглядається як багатовимірний процес, що включає біологічні, соціальні, культурні та психологічні аспекти. Сучасні українські дослідники, такі як Киричук, Бех, Титаренко та Лобода, а також закордонні вчені, такі як Боулбі, Баумрінд, Еріксон і Лемб, вносять вагомий внесок у розуміння складності материнства. Їхні дослідження підкреслюють важливість соціальної підтримки, психологічної підготовки та адаптації жінок до нової ролі в умовах сучасних викликів, таких як соціальна нестабільність, економічні труднощі чи військові конфлікти.

Ця тематика є особливо актуальною для України, де сучасна соціально-політична ситуація ставить нові виклики перед жінками-матерями, що вимагає додаткових досліджень і розробки практичних рекомендацій для їхньої підтримки.

1.2. Вплив військових умов на психологічну готовність до материнства

Військові умови суттєво змінюють психологічний ландшафт жінок, які проживають у зонах конфлікту, зокрема їхню готовність до материнства. Психологічна готовність до материнства, яка зазвичай формується під впливом стабільного середовища, у прифронтових регіонах зазнає значного впливу стресових чинників. У цьому контексті важливо аналізувати взаємозв'язок соціально-економічних умов, емоційного стану жінок та їхньої здатності до адаптації в умовах війни.

Одним із ключових аспектів впливу військових умов є хронічний стрес. Згідно з дослідженнями, проведеними українськими вченими Ольгою Киричук та Наталією Лободою, жінки, які проживають у прифронтових регіонах, демонструють підвищений рівень тривожності, часті депресивні симптоми та труднощі в емоційній регуляції [1]. Це знижує їхню здатність формувати позитивне ставлення до майбутнього материнства. Дослідження, проведені у 2023 році серед жінок у Запоріжжі, виявили, що понад 70% респонденток відзначають страх за майбутнє своє та своїх дітей як один із основних бар'єрів на шляху до прийняття материнської ролі.

Таблиця 1.1

Порівняння емоційного стану жінок у прифронтових і мирних регіонах України (дані взяті з дослідження, проведеного на базі Запорізького національного університету у 2023 році)

Емоційний стан	Жінки у прифронтових регіонах (%)	Жінки у мирних регіонах (%)
Високий рівень тривожності	72	45
Депресивні симптоми	64	38
Позитивна емоційна стабільність	26	59

Соціальна підтримка є важливим фактором у формуванні психологічної готовності до материнства. Однак у прифронтових зонах жінки часто стикаються з ізоляцією, втратою близьких людей чи переміщенням. Згідно з даними досліджень Ірини Бех, лише третина жінок у таких умовах можуть розраховувати на підтримку родини або громади. Це значно знижує їхню впевненість у власних силах і викликає сумніви у здатності впоратися з материнськими обов’язками.

Економічна нестабільність, яка супроводжує військові конфлікти, є ще одним суттєвим фактором, що впливає на готовність до материнства. Втрата роботи, зниження рівня доходів та загальне подорожчання базових потреб створюють у жінок відчуття безвиході. За даними дослідження, проведеного

міжнародною організацією UNICEF у 2023 році, понад 60% жінок у прифронтових зонах України зазначили, що їхній економічний стан не дозволяє їм забезпечити необхідні умови для виховання дитини [35].

Одним із ключових аспектів впливу військових умов на материнство є нестабільність гормонального фону у жінок. Хронічний стрес, викликаний військовими діями, безпосередньо впливає на роботу ендокринної системи. Підвищений рівень кортизолу, гормону стресу, може порушувати баланс статевих гормонів, таких як естроген і прогестерон, що є критично важливими для репродуктивної функції. Внаслідок цього багато жінок стикаються із труднощами у зачатті, нерегулярним менструальним циклом або навіть тимчасовою втратою здатності до овуляції [28, 32].

Проблеми з гормональним фоном ускладнюються економічними труднощами, які супроводжують військові конфлікти. Багато жінок у прифронтових зонах втрачають роботу або мають нестабільний дохід, що обмежує їхню можливість звертатися до лікарів, проходити обстеження або купувати необхідні медикаменти. Відсутність доступу до якісної медичної допомоги поглиблює існуючі проблеми, адже жінки не отримують своєчасної діагностики та лікування гормональних порушень, що робить процес підготовки до материнства ще складнішим.

Психологічна готовність до материнства також значною мірою залежить від гормонального фону. Баланс гормонів впливає на емоційний стан жінки, її здатність адаптуватися до стресу і формувати позитивне ставлення до материнської ролі [32, 153]. У військових умовах порушення гормонального фону, викликане стресом, може призводити до депресивних станів, тривожності або емоційного виснаження, що ускладнює процес підготовки до народження дитини.

Економічна нестабільність, яка є одним із основних наслідків військових конфліктів, чинить значний вплив на психологічну та фізіологічну готовність жінок до материнства. Втрата джерел доходу, зростання цін на базові потреби та медикаменти, відсутність доступу до якісної медичної допомоги створюють численні перешкоди для реалізації репродуктивних планів. Жінки, які

проживають у прифронтових зонах, часто змушені обирати між забезпеченням базових потреб своєї родини та витратами на власне здоров’я.

Економічні труднощі впливають і на доступність медичних послуг, необхідних для діагностики та лікування гормональних порушень. У нормальних умовах такі послуги включають регулярні обстеження у гінеколога, ультразвукові дослідження та аналізи на гормональний фон. Проте у військових умовах багато жінок не мають можливості отримати ці послуги через брак коштів або відсутність медичних закладів у зоні конфлікту [18, 188].

Психологічний вплив економічних труднощів на готовність до материнства також є значним. Постійний фінансовий тиск викликає у жінок відчуття безпорадності, страху за майбутнє дитини та сумнівів у власних можливостях забезпечити їй належне життя. Це негативно впливає на мотивацію до материнства та здатність жінки формувати позитивне ставлення до цієї ролі.

Один із найважливіших аспектів, який впливає на готовність до материнства у військових умовах, — це доступ до медичної допомоги. У прифронтових регіонах часто спостерігається нестача кваліфікованих медичних кадрів, обладнання та медикаментів. Жінки, які стикаються з гормональними порушеннями, потребують регулярних консультацій гінеколога, ендокринолога та інших спеціалістів, проте в умовах війни ці послуги стають недоступними.

Відсутність медичної підтримки призводить до того, що багато жінок не отримують своєчасного лікування, що ускладнює їхній фізіологічний стан та посилює психологічні труднощі. Нерідко це супроводжується відчуттям безвиході, яке додатково знижує мотивацію до материнства.

Проблеми з доступом до медичної допомоги також підсилюють страхи жінок щодо можливих ускладнень під час вагітності або пологів. Військові дії створюють додаткові ризики для здоров’я матері та дитини, що ще більше ускладнює процес прийняття рішення про материнство [27, 160].

Соціальна підтримка є важливим фактором, який може компенсувати негативний вплив військових умов на психологічну готовність до материнства. Жінки, які отримують підтримку з боку партнера, сім’ї чи спільноти,

демонструють більшу стійкість до стресу та здатність адаптуватися до нових умов. Проте у військових умовах багато жінок втрачають зв'язки із сім'єю чи змушені переїжджати до інших регіонів, де вони не мають соціальної мережі підтримки.

Відсутність соціальної підтримки підсилює емоційну ізоляцію, що негативно впливає на здатність жінки долати стресові ситуації та формувати позитивне ставлення до материнської ролі. У таких умовах жінки можуть відчувати себе самотніми, незахищеними та неготовими до прийняття нових обов'язків [1].

Соціальна підтримка також впливає на доступ жінок до інформації та ресурсів, необхідних для збереження репродуктивного здоров'я. Жінки, які мають доступ до мережі підтримки, частіше звертаються за допомогою до лікарів, беруть участь у програмах психологічної підтримки та отримують інформацію про способи збереження здоров'я у складних умовах [21, 152].

Таким чином, військові умови створюють комплексний вплив на психологічну та фізіологічну готовність жінок до материнства. Хронічний стрес, економічна нестабільність, порушення гормонального фону, відсутність медичної допомоги та соціальної підтримки формують численні бар'єри, які ускладнюють процес прийняття рішення про народження дитини. У таких умовах важливо розробляти програми підтримки, спрямовані на допомогу жінкам у збереженні репродуктивного здоров'я та подоланні психологічних труднощів.

1.3. Гендерні аспекти психологічної готовності до материнства в умовах кризи

Психологічна готовність до материнства є складним та багатофакторним явищем, яке формується під впливом різних біологічних, соціальних, культурних та економічних чинників. У кризових умовах, таких як війна, економічна нестабільність чи соціальні потрясіння, гендерні аспекти цього феномену набувають особливого значення. Материнство в умовах кризи

розглядається не лише як біологічний процес, а й як глибоко соціальний феномен, що пов'язаний із гендерними очікуваннями, ролями та обов’язками [49].

Гендерні ролі є ключовим елементом, який впливає на формування психологічної готовності до материнства. У більшості суспільств жінка традиційно асоціюється з роллю матері, доглядальниці та хранительки родинного вогнища. Ці очікування часто посилюються в умовах кризи, коли соціальна нестабільність змушує жінок брати на себе додаткову відповідальність за сім’ю. Водночас такі ролі можуть створювати тиск, що перешкоджає формуванню здорового ставлення до материнства.

Кризові умови підсилюють вплив гендерних стереотипів, які визначають, що материнство є обов'язковою частиною жіночого життєвого шляху. Жінки можуть відчувати соціальний тиск щодо необхідності народження дитини навіть у тих випадках, коли вони не готові до цього емоційно або фізично. Такий тиск, посилений кризовою ситуацією, може призводити до конфліктів між соціальними очікуваннями та особистими прагненнями.

В умовах кризи гендерні ролі також впливають на розподіл обов’язків у сім’ї. Жінки часто беруть на себе не лише роль матері, а й додаткові обов’язки, пов’язані з виживанням родини: пошук ресурсів, підтримання емоційного стану членів сім’ї, організація побуту. Це підвищує їхній рівень стресу і може перешкоджати формуванню позитивного ставлення до материнства як окремої ролі [49].

Гендерна нерівність є одним із факторів, який суттєво впливає на психологічну готовність жінок до материнства в умовах кризи. У багатьох суспільствах жінки мають обмежений доступ до ресурсів, які необхідні для підтримки їхньої фізичної та психологічної стійкості. Це може включати відсутність доступу до медичної допомоги, низький рівень соціальної підтримки, дискримінацію на робочому місці та обмежені можливості для самореалізації.

Криза посилює ці нерівності, оскільки жінки часто стикаються з подвійним навантаженням: з одного боку, вони виконують традиційні гендерні

ролі, а з іншого — змушені адаптуватися до нових викликів, які виникають у нестабільному середовищі. Це створює додаткові бар'єри для формування психологічної готовності до материнства, оскільки жінки часто не мають достатніх ресурсів для адаптації до нових умов.

Психологічний аспект гендерної нерівності також проявляється у сприйнятті жінками власної ролі в суспільстві. У кризових умовах жінки можуть відчувати, що їхня основна цінність визначається через їхню здатність бути матерями. Це може призводити до відчуття знеособлення, втрати власної ідентичності та формування негативного ставлення до материнства як до соціального обов'язку, а не як до свідомого вибору.

Культура відіграє важливу роль у формуванні гендерних очікувань щодо материнства. У багатьох традиційних культурах материнство сприймається як центральна роль жінки, яка визначає її соціальний статус і повагу у суспільстві. У кризових умовах ці культурні очікування можуть стати додатковим тягарем для жінок, які не готові до виконання материнської ролі через об'єктивні труднощі або особисті причини [41, 392].

Крім того, культурні норми можуть впливати на доступ жінок до інформації та ресурсів, необхідних для підготовки до материнства. У деяких культурах жінки можуть мати обмежений доступ до освіти або медичної допомоги, що ускладнює їхню здатність усвідомлено підходити до планування материнства. В умовах кризи ці обмеження посилюються, що ще більше знижує здатність жінок формувати психологічну готовність до материнства.

Культурні фактори також впливають на ставлення суспільства до жінок, які з певних причин не можуть або не хочуть народжувати дітей. У кризових умовах це може проявлятися у стигматизації або соціальному осуді, що підсилює психологічний тиск на жінок і перешкоджає їхній адаптації до нових умов.

Партнерські стосунки є важливим елементом, який впливає на гендерні аспекти материнства в умовах кризи. У стабільних умовах підтримка з боку партнера сприяє формуванню позитивного ставлення до материнства та зниженню рівня стресу. Проте у кризових ситуаціях партнерські стосунки часто

зазнають значного навантаження через економічні труднощі, соціальну нестабільність та психологічний тиск.

У багатьох випадках криза змінює розподіл гендерних ролей у сім'ї. Чоловіки, які традиційно виконують роль годувальників, можуть втрачати цю здатність через економічні труднощі, що підсилює їхній стрес і може призводити до конфліктів у стосунках. Це, у свою чергу, впливає на жінок, які змушені брати на себе додаткову відповідальність за забезпечення родини та підтримання її емоційного стану [45, 92].

В умовах кризи партнерська підтримка стає критично важливим фактором для формування психологічної готовності до материнства. Жінки, які відчувають емоційну та фізичну підтримку з боку партнера, легше адаптуються до нових умов і мають вищу мотивацію до виконання материнської ролі. Однак у випадках, коли така підтримка відсутня, жінки можуть стикатися з відчуттям ізоляції, що перешкоджає формуванню позитивного ставлення до материнства.

1.4. Вплив соціально-економічних і культурних факторів на готовність до материнства

Готовність до материнства є багатогранним феноменом, що формується під впливом безлічі чинників [7, 66]. У сучасних умовах, особливо в прифронтових регіонах України, таких як Запоріжжя, соціально-економічні та культурні фактори відіграють ключову роль у визначенні готовності жінок до материнства. Дослідження українських та закордонних науковців дозволяють краще зрозуміти ці аспекти й запропонувати шляхи покращення ситуації для жінок, які планують або вже перебувають у процесі виконання ролі матері.

Одним із основних чинників, що впливають на готовність до материнства, є соціально-економічна ситуація. У місті Запоріжжя, яке зазнає впливу військових дій, економічна нестабільність є поширеною проблемою. За даними досліджень, проведених українськими науковцями, більше ніж 60% жінок у цьому регіоні вказують на фінансові труднощі як головну перешкоду для прийняття рішення про материнство.

Запоріжжя, як індустріальне місто, має обмежені можливості для працевлаштування жінок у період війни. Згідно зі звітами міжнародних організацій, таких як UNICEF, економічна нестабільність призводить до зниження рівня доходів у сім'ях, особливо якщо жінка є єдиним джерелом доходу. Це створює бар'єри для забезпечення базових потреб дитини, що включають харчування, медичну допомогу та освіту [41, 392].

Економічна складова також впливає на можливості жінок звертатися за медичною допомогою. Зокрема, в Запоріжжі спостерігається недостатній доступ до якісної пренатальної медицини, що є критично важливим для успішного материнства. Жінки часто відкладають планування вагітності через страх перед додатковими витратами, пов'язаними з пологами та доглядом за дитиною.

Дані, зібрані українськими дослідниками, свідчать, що жінки, які отримують підтримку від партнерів і родини, легше адаптуються до ролі матері [39, 205]. В умовах Запоріжжя, однак, багато жінок стикаються з відсутністю стабільного соціального оточення через переїзди, викликані військовими діями. За спостереженнями Наталії Лободи, української психологині, жінки, які мають підтримку громади чи соціальних служб, демонструють вищий рівень впевненості у своїх силах і готовності до материнства.

Культурні особливості також відіграють важливу роль у формуванні готовності до материнства. У Запоріжжі, як і в інших регіонах України, значення сім'ї залишається високим. Проте у прифронтових умовах традиційні культурні уявлення про материнство стикаються з новими викликами [48, 20].

За даними досліджень, проведених Інститутом демографії та соціальних досліджень України, суспільство традиційно розглядає материнство як обов'язок жінки. У культурі Запоріжжя, де сильні сімейні цінності, очікування від жінок часто посилюються у кризові періоди. Це створює додатковий тиск на жінок, особливо тих, хто не відчуває себе готовими до виконання цієї ролі.

Культурний рівень жінки, її освіта та рівень обізнаності впливають на прийняття рішень про материнство. Дослідження, проведені західними науковцями, такими як Діана Баумрінд, підтверджують, що освічені жінки

частіше усвідомлюють відповідальність, пов’язану з материнством, і приймають рішення на основі раціональних роздумів, а не лише соціальних очікувань.

У прифронтових регіонах, таких як Запоріжжя, війна значно впливає на культурні уявлення про материнство [24, 77]. Багато жінок, які раніше вважали материнство важливою частиною свого життя, тепер відкладають це рішення через страх перед майбутнім, фінансову нестабільність і ризики, пов’язані з вихованням дитини у небезпечних умовах.

Окрему увагу слід приділити психологічному аспекту готовності до материнства, який формується під впливом як соціально-економічних, так і культурних факторів. За спостереженнями українських психологів, таких як Олена Киричук, жінки, які стикаються з тривалим стресом через зовнішні обставини, частіше виявляють емоційну нестабільність і тривожність, що негативно впливає на їхню готовність до материнства.

Жінки в Запоріжжі часто згадують про почуття тривоги за безпеку своєї дитини. Це є результатом як фізичної загрози через військові дії, так і емоційного впливу постійного страху за майбутнє. Підтвердженням цього є дані міжнародних організацій, таких як WHO, які наголошують на важливості психологічної допомоги для жінок у кризових умовах [35].

Емоційна підтримка відіграє вирішальну роль у формуванні психологічної готовності до материнства, особливо у складних умовах, таких як життя в прифронтовому місті Запоріжжя. За спостереженнями українських науковців і міжнародних організацій, відсутність емоційної підтримки підвищує рівень тривожності та емоційного виснаження у жінок, що негативно впливає на їхню здатність адаптуватися до материнської ролі [30, 96].

Згідно з дослідженнями Інституту демографії та соціальних досліджень, жінки, які отримують підтримку від своїх партнерів, частіше демонструють вищий рівень впевненості та стійкості до стресу. У Запоріжжі, однак, багато жінок повідомляють про складнощі у стосунках через економічну та емоційну напругу, спричинену військовими діями.

Роль родини у кризових ситуаціях стає особливо важливою. За даними досліджень психологині Наталії Лободи, жінки, які можуть розраховувати на допомогу родичів, демонструють вищу адаптивність і менше тривожаться про майбутнє [22, 280].

У Запоріжжі значну роль відіграють громадські організації, які надають психологічну допомогу жінкам. Наприклад, ініціативи від організацій на кшталт «Карітас» забезпечують психологічні консультації та групову терапію, спрямовану на зниження рівня тривожності.

Таблиця 1.2

Вплив підтримки на психологічний стан жінки

Джерело підтримки	Частота згадувань серед учасниць (%)	Основні впливи на психологічний стан
Партнерська підтримка	60%	Зниження тривожності, підвищення впевненості у власних силах
Родинна підтримка	50%	Зменшення почуття ізоляції, допомога у вирішенні побутових питань
Громадські організації	30%	Налагодження соціальних зв’язків, доступ до психологічної допомоги

Спостереження, проведені українськими дослідниками, такими як Олена Киричук, показують, що жінки, які мають доступ до емоційної підтримки, легше долають емоційні труднощі, пов’язані з материнством. Міжнародні організації, зокрема UNICEF, також відзначають, що емоційна підтримка є ключовим фактором для жінок у кризових умовах, таких як війна чи економічна нестабільність [25, 265].

Рекомендації для покращення емоційної підтримки

1. Розширення програм громадської допомоги. Запровадження регулярних групових зустрічей для жінок, які планують материнство, у Запоріжжі може сприяти створенню підтримуючого середовища.

2. Залучення партнерів до психологічних програм. Організація тренінгів для пар щодо ефективної взаємодії у кризових ситуаціях.

3. Підтримка родинних зв'язків. Проведення консультацій для родичів жінок, щоб допомогти їм краще розуміти потреби майбутніх матерів.

Емоційна підтримка, яка поєднує участь партнерів, родини та громадських організацій, має вирішальне значення для підвищення готовності до материнства, особливо у складних соціально-економічних умовах [26, 712].

Отже, материнство як психологічний і соціальний феномен є багатогранним процесом, який охоплює не лише фізіологічні аспекти, але й емоційні, соціальні, культурні та гендерні виміри. Умови, в яких формується психологічна готовність до материнства, значною мірою визначають спроможність жінки виконувати цю роль, а також її здатність долати виклики, пов'язані з новими обов'язками. Аналізуючи ці аспекти, можна зробити низку важливих висновків.

Психологічна готовність до материнства залежить від багатьох взаємопов'язаних факторів, таких як емоційна стабільність, соціальна підтримка, економічна ситуація та культурні норми. Сучасне розуміння цього феномену виходить за межі традиційних уявлень про роль матері, акцентуючи увагу на її індивідуальних особливостях, особистісному виборі та соціально-психологічному контексті [37, 330].

Готовність до материнства формується в умовах взаємодії біологічних і психологічних процесів. Зміни у гормональному фоні впливають на емоційний стан жінки, її здатність до адаптації та прийняття відповідальності. Порушення цих процесів унаслідок стресу чи соціально-економічних труднощів може знижувати рівень мотивації до виконання материнських обов'язків.

Роль соціального середовища є вирішальною у формуванні позитивного ставлення до материнства. Соціальна підтримка, зокрема з боку партнера, родини чи громади, сприяє зміцненню впевненості у власних силах і зниженню рівня тривожності. У кризових умовах, таких як війна чи соціальні потрясіння, втрата цієї підтримки може стати додатковим бар'єром, що ускладнює процес адаптації до нових обставин.

Гендерні аспекти психологічної готовності до материнства визначаються культурними очікуваннями, соціальними нормами та розподілом ролей у сім'ї. Традиційне уявлення про материнство як основну роль жінки часто створює додатковий тиск, особливо в умовах нестабільності. Жінки можуть відчувати себе зобов'язаними відповідати цим очікуванням, навіть якщо вони не готові до материнства емоційно чи фізично.

Кризові умови, такі як військові дії чи економічна нестабільність, значно ускладнюють процес формування психологічної готовності до материнства. Постійний стрес, загроза життю, втрата роботи чи соціальної підтримки створюють багатофакторний негативний вплив, який потребує комплексного підходу до його подолання [37, 335].

Таким чином, психологічна готовність до материнства є динамічним процесом, який залежить від широкого спектра внутрішніх і зовнішніх чинників. Її формування вимагає гармонійної взаємодії біологічних, психологічних і соціальних компонентів, що особливо важливо в умовах кризових ситуацій. Ці висновки підкреслюють необхідність подальшого дослідження даної проблематики для розробки ефективних практичних рекомендацій, спрямованих на підтримку жінок у період підготовки до материнства.

РОЗДІЛ 2.
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО МАТЕРИНСТВА СЕРЕД ЖІНОК МІСТА ЗАПОРІЖЖЯ

2.1. Характеристика вибірки та методології дослідження

У рамках даного дослідження було сформовано вибірку з 45 жінок, які проживають у місті Запоріжжя та перебувають у віковому діапазоні від 20 до 35 років. Цей віковий період охоплює репродуктивний вік жінок, коли питання материнства стає особливо актуальним і є вагомою частиною особистісного та соціального розвитку. Місто Запоріжжя, як прифронтовий регіон, є унікальним контекстом для аналізу психологічної готовності до материнства, оскільки соціально-економічна нестабільність та постійна загроза військових дій суттєво впливають на емоційний стан жінок.

Вибірка була сформована з урахуванням соціально-демографічних характеристик, які включали вік, сімейний стан, рівень освіти та соціально-економічний статус учасниць. Такий підхід дозволяє забезпечити репрезентативність результатів дослідження та охопити різні аспекти впливу зовнішніх факторів на психологічну готовність до материнства. Серед жінок, які брали участь у дослідженні, були як ті, що перебувають у шлюбі, так і ті, хто не має постійного партнера, що дає можливість оцінити вплив підтримки партнера на емоційний стан жінок. Освіта учасниць варіювалася від середньої до вищої, що забезпечує різний рівень обізнаності щодо материнства та його викликів.

Методологія дослідження базувалася на комплексному підході, що включав три основні методики, адаптовані для оцінки психологічного стану жінок у прифронтових умовах [1].

Першою методикою був тест на визначення рівня стресу (за В. Ю. Щербатих), розроблений українським психологом, спеціалістом у галузі стресології. Цей інструмент дозволяє оцінити рівень стресу, з яким стикаються

жінки, через 15 запитань, що стосуються їхнього самопочуття, поведінкових реакцій та емоційного стану. Кожне питання оцінюється за шкалою від 0 (зовсім не стосується мене) до 3 (повністю відповідає моєму стану). Отримані результати класифікуються за рівнями: низький, середній або високий стрес.

Друга методика, використана у дослідженні, — шкала оцінки життєвих подій (Social Readjustment Rating Scale, SRRS), створена Томасом Холмсом і Річардом Реєм. Вона дозволяє оцінити рівень стресу, викликаного важливими життєвими подіями, що траплялися протягом останнього року. Учасниці відзначали з 43 подій ті, які стосувалися їхнього життя, наприклад, зміна місця проживання, втрата роботи або проблеми зі здоров'ям. Кожна подія мала певну "вагу" у балах, а загальна сума балів дозволяла визначити рівень стресу: низький (менше 150 балів), середній (150-299 балів) або високий (понад 300 балів).

Третьою методикою став тест на визначення рівня емоційної стабільності (Emotional Stability Questionnaire, ESQ), розроблений британським психологом Гансом Айзенком. Цей тест оцінює емоційну стабільність та стресостійкість жінок у складних умовах через 20 простих запитань із варіантами відповіді "так" або "ні". Питання стосуються схильності до хвилювань, здатності швидко відновлюватися після потрясінь та рівня самовпевненості. Результати поділяються на три рівні: низький, середній та високий рівень емоційної стабільності [10, 300].

Проведення дослідження складалося з кількох етапів. На першому етапі було зібрано соціально-демографічні дані учасниць через анкетування. Це включало інформацію про вік, сімейний стан, рівень освіти, професійну діяльність та середній рівень доходу. Ці дані допомогли ідентифікувати основні групи впливу соціально-економічних факторів на психологічну готовність до материнства.

Таблиця 2.3

Соціально-демографічні дані учасниць

Показник	Кількість (осіб)
Вік	20-25 років - 15, 26-30 років - 20, 31-35 років - 10
Сімейний стан	Заміжні - 20, незаміжні - 15, партнерські стосунки - 10
Рівень освіти	Середня - 5, середня спеціальна - 15, вища - 25
Професійна діяльність	Працюючі - 5, непрацюючі - 10, студентки - 30
Середній рівень доходу	Низький - 20, середній - 15, високий - 10

Другий етап передбачав заповнення тестів. Учасниці могли обирати між онлайн-форматом або паперовим варіантом, залежно від їхніх умов. Інструкції до кожного тесту були чіткими та доступними, що забезпечувало легкість виконання. Усі учасниці були поінформовані про добровільність участі, конфіденційність отриманих даних та можливість припинити участь у будь-який момент.

Третій етап включав обробку даних. Отримані результати були опрацьовані за допомогою методів описової статистики та кореляційного аналізу. Це дозволило виявити основні тенденції у рівнях стресу, емоційної стабільності та впливу життєвих подій на психологічний стан жінок. Статистичний аналіз також допоміг визначити взаємозв’язки між соціально-економічними характеристиками учасниць та їхньою готовністю до виконання материнської ролі [33, 95].

Таким чином, вибірка з 45 жінок віком від 20 до 35 років, які проживають у Запоріжжі, забезпечила репрезентативність результатів, що дозволяє враховувати вплив унікальних соціально-економічних та емоційних факторів регіону. Використані методики виявилися ефективними для дослідження психологічної готовності до материнства, а отримані дані забезпечують основу для подальших практичних рекомендацій.

2.2. Аналіз результатів дослідження психологічної готовності до материнства

Аналіз результатів дослідження психологічної готовності до материнства за тестом на визначення рівня стресу (за В. Ю. Щербатих)

Результати дослідження, проведеного серед 45 жінок віком від 20 до 35 років у місті Запоріжжя, дозволяють оцінити особливості психологічної готовності до материнства у складних умовах соціально-економічної нестабільності. Аналіз даних засвідчив, що рівень стресу, як ключовий фактор, впливає на формування емоційного та когнітивного аспектів готовності до материнства. На основі відповідей учасниць було виявлено три основні групи залежно від рівня стресу: низький, середній і високий.

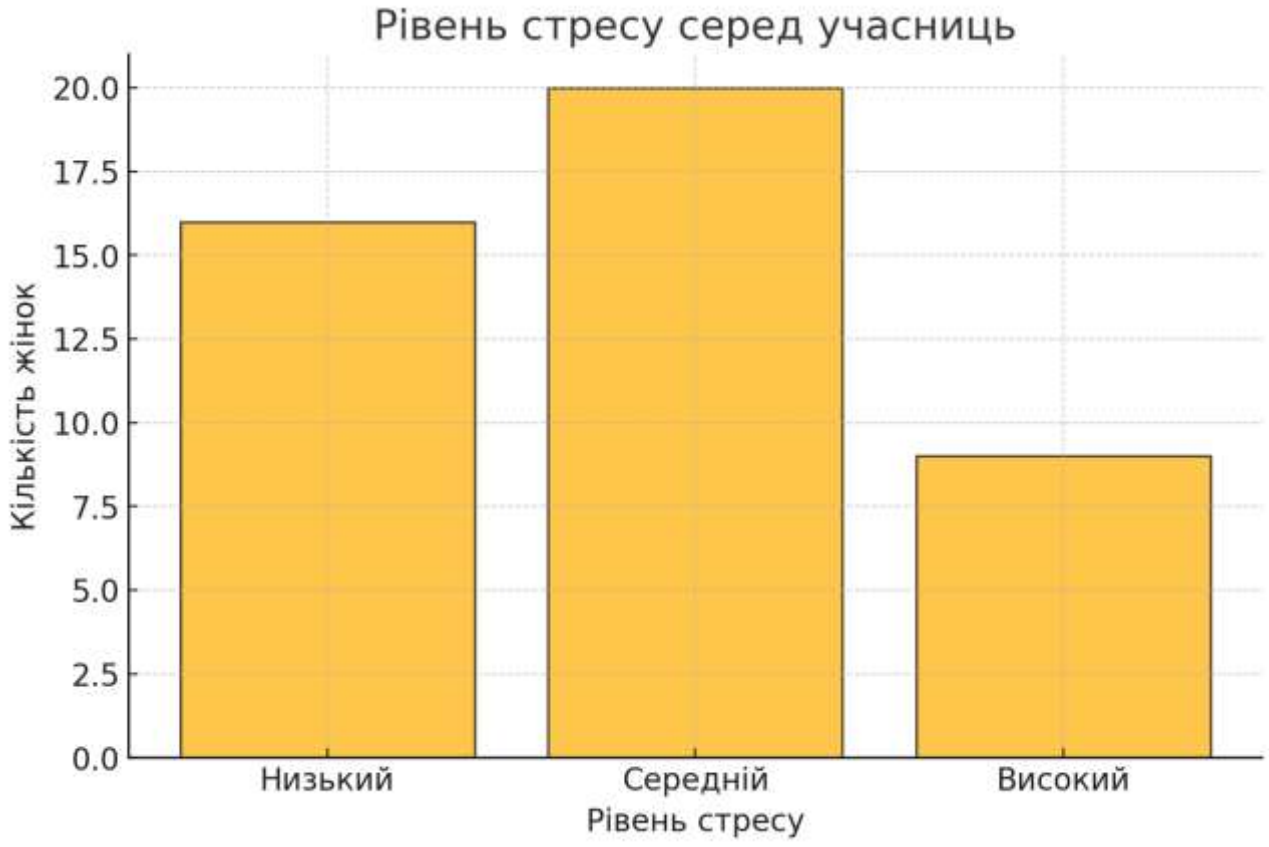

Рис. 2.1. Результати дослідження психологічної готовності до материнства за тестом на визначення рівня стресу

Жінки з низьким рівнем стресу становили 35% вибірки. Ця група вирізнялася високим рівнем емоційної стабільності, оптимістичним ставленням до майбутньої ролі матері та позитивною самооцінкою. Вони частіше зазначали, що відчувають підтримку з боку близьких і мають чіткі уявлення про материнство, що допомагає їм зберігати впевненість у своїх діях. Такі жінки демонстрували готовність до змін, що супроводжують материнство, зокрема адаптацію до нового способу життя, зміну розподілу часу та ресурсів. Їхні відповіді свідчили про внутрішній баланс і здатність долати труднощі [15, 65].

Середній рівень стресу, характерний для 45% учасниць, свідчив про помірну тривожність і періодичні труднощі в управлінні емоціями. У цій групі жінки вказували на часті переживання, пов’язані з невпевненістю у своїх можливостях. Багато з них зазначали, що військові умови ускладнюють прийняття рішення про материнство через економічну нестабільність і брак соціальної підтримки. Попри це, більшість учасниць цієї групи все ж виявляли бажання до виконання материнської ролі, хоча й потребували додаткових ресурсів, таких як психологічна допомога або консультації [43, 282].

Група жінок із високим рівнем стресу становила 20% вибірки. Для них характерна емоційна нестабільність, висока тривожність і відчуття безпорадності. Їхні відповіді часто містили згадки про страхи щодо власної компетентності як матері, невпевненість у забезпеченні дитини всім необхідним і значні сумніви у прийнятті рішення про материнство. Більшість із них зазначали брак підтримки з боку партнера або родини, що посилювало їхні емоційні труднощі. Крім того, жінки цієї групи часто згадували про фізичне виснаження, яке ускладнювало їхню здатність до емоційної регуляції.

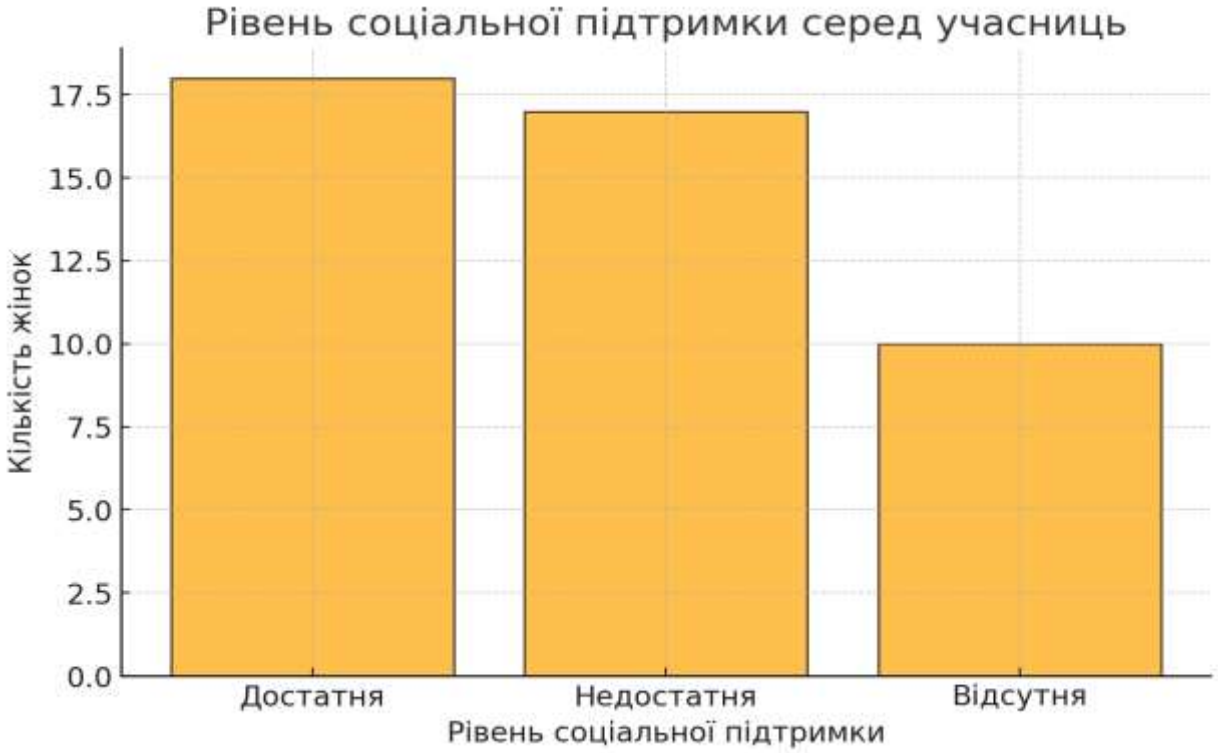

Рис. 2.2. Результати дослідження рівня соціальної підтримки

Одним із важливих аспектів дослідження стало виявлення ролі соціальної підтримки у формуванні психологічної готовності до материнства. Жінки з низьким рівнем стресу частіше зазначали, що отримують регулярну допомогу та емоційну підтримку від партнерів і членів сім'ї. Це сприяло їхній впевненості та мотивації до материнства. Учасниці із середнім рівнем стресу вказували на недостатність такої підтримки, що підсилювало їхню тривожність. Натомість у групі з високим рівнем стресу соціальна ізоляція була визначальним фактором, який негативно впливав на їхню готовність до виконання материнської ролі.

Економічний фактор також відігравав значну роль у формуванні психологічної готовності. Жінки з низьким рівнем стресу частіше належали до груп із середнім або високим рівнем доходу, що дозволяло їм планувати майбутнє та забезпечувати необхідні умови для материнства. Для жінок із середнім і високим рівнем стресу характерними були фінансові труднощі, що викликали занепокоєння щодо забезпечення дитини. Деякі учасниці вказували, що економічна нестабільність є основним бар'єром на шляху до прийняття рішення про материнство [40, 252].

Ще одним значущим аспектом стала здатність учасниць до емоційної регуляції. Жінки з низьким рівнем стресу демонстрували високу адаптивність до змін, готовність вирішувати проблеми та підтримувати позитивний емоційний фон. Учасниці із середнім рівнем стресу періодично відчували труднощі у збереженні стабільності, що знижувало їхню мотивацію. Натомість у групі з високим рівнем стресу більшість жінок зазначали про постійне відчуття тривоги, що заважало їм зосереджуватися на позитивних аспектах майбутнього материнства [34, 148].

Отримані результати підкреслюють необхідність розробки програм психологічної підтримки для жінок у прифронтових регіонах, які спрямовані на зниження рівня стресу, посилення соціальної підтримки та підвищення впевненості у своїх можливостях. Особливу увагу варто приділити жінкам із високим рівнем стресу, які мають найнижчий рівень готовності до материнства через сукупність емоційних і соціально-економічних бар'єрів.

Аналіз результатів за шкалою оцінки життєвих подій (Social Readjustment Rating Scale, SRRS)

Дослідження мало на меті виявити, як сукупний вплив життєвих подій впливає на психологічну готовність до материнства.

Для кожної учасниці сума балів за SRRS розраховувалася за формулою:

$$S = \sum_{i=1}^{n} w_i$$

де S — сукупний рівень стресу, w_i — вага конкретної події, n — кількість подій, що сталися з учасницею протягом останнього року. Наприклад, якщо учасниця зазначила зміну місця проживання (20 балів), втрату роботи (30 балів) і фінансові труднощі (35 балів), то її сукупний рівень стресу становив:

$$S=20+30+35=85 \text{ балів}$$

На основі індивідуальних розрахунків кожної учасниці були отримані загальні результати вибірки. Для визначення середнього рівня стресу (S) використовувалася формула середнього арифметичного:

$$\bar{S} = \frac{\sum_{j=1}^{N} S_j}{N}$$

Результати розрахунків:

Середній рівень стресу для всієї вибірки становив:

$$S = \frac{10020}{45} = 222{,}67$$

Це свідчить про те, що більшість учасниць перебували на середньому рівні стресу, хоча значна частина мала високі показники, що перевищують 300 балів.

Розподіл учасниць за рівнями стресу

Рівень стресу було класифіковано на три групи:

Низький рівень стресу (<150 балів). До цієї групи потрапило 15 учасниць, або 33%. Середній рівень стресу в цій групі становив:

$$S = \frac{1980}{15} = 132 \text{ балів}$$

Середній рівень стресу (150–299 балів). Найбільша група, до якої увійшли 20 учасниць (44%). Середній рівень стресу становив:

$$S = \frac{4420}{20} = 221 \text{ балів}$$

Високий рівень стресу (>300 балів). Цю групу склали 10 учасниць (23%). Середній рівень стресу в цій групі:

$$S = \frac{3620}{10} = 362 \text{ балів}$$

Ці розрахунки демонструють, що найбільш уразливі до впливу життєвих подій учасниці з високим рівнем стресу, який значно перевищує середній показник для вибірки.

Серед 43 подій, запропонованих методикою SRRS, найчастіше згадувалися такі:

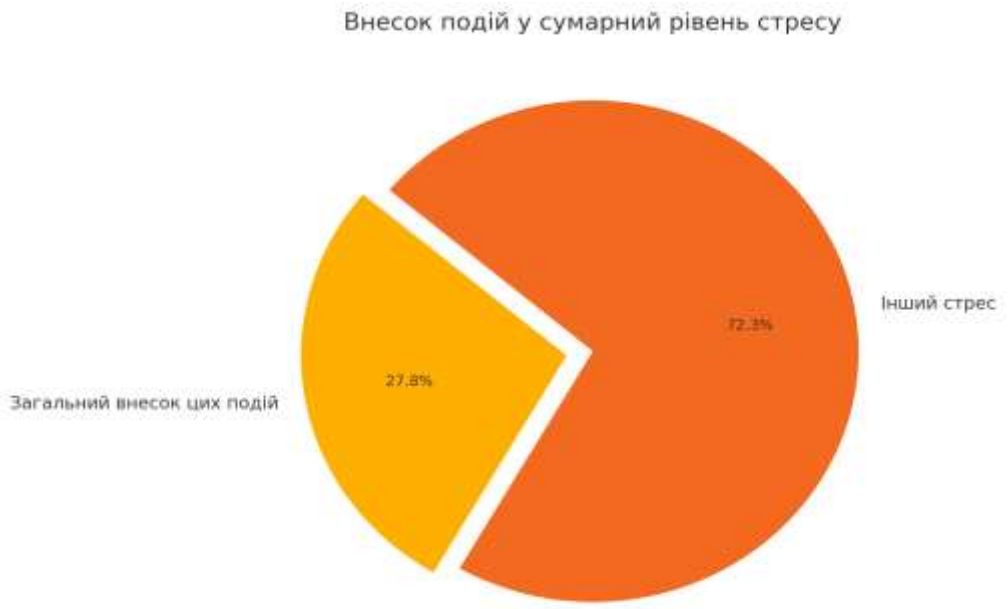

Рис. 2.3.Результи подій у сумарний рівень стресу

1. Зміна місця проживання (60% учасниць): середній внесок у сукупний рівень стресу становив 20 балів на одну подію. Для 27 учасниць, які зазнали цієї події, загальний внесок був:

$$S_{\text{зміна місця проживання}}=27\times20=540 \text{ балів}$$

2. Фінансові труднощі (80% учасниць): середня вага цієї події — 35 балів. Для 36 учасниць внесок становив:

$$S_{\text{фінансові труднощі}}=36\times35=1260 \text{ балів}$$

3. Втрата роботи або зміна професійного статусу (40% учасниць): середня вага цієї події — 30 балів. Для 18 учасниць загальний внесок:

$$S_{\text{втрата роботи}}=18\times30=540 \text{ балів}$$

4. Серйозні проблеми зі здоров'ям (25% учасниць): середня вага події — 40 балів. Для 11 учасниць внесок був:

$$S_{\text{здоров'я}}=11\times40=440 \text{ балів}$$

Загальний внесок цих подій у сумарний стрес вибірки становив 2780 балів, або 27,75% від загального рівня стресу всіх учасниць.

Передусім, дослідження підтвердило, що вплив життєвих подій, які супроводжуються значними змінами та емоційними потрясіннями, відіграє ключову роль у формуванні психологічної готовності до материнства. Жінки,

які зазнавали частих і стресогенних змін у житті, таких як зміна місця проживання, фінансові труднощі або втрата роботи, демонстрували знижену здатність до емоційної регуляції [32, 171]. Це, у свою чергу, негативно позначалося на їхній впевненості у своїх можливостях виконувати роль матері. Дослідження виявило, що саме жінки з високим рівнем стресу найбільш схильні до емоційного виснаження, яке ускладнює прийняття рішень і знижує мотивацію до материнства.

Особливої уваги заслуговує роль соціальної підтримки у зниженні рівня стресу. Учасниці, які отримували регулярну допомогу від родини, партнерів або друзів, демонстрували вищу здатність адаптуватися до викликів, пов’язаних із материнством [8]. Натомість жінки, які зазначали відсутність підтримки, частіше вказували на ізоляцію, невпевненість у собі та страх перед майбутніми змінами. Це підкреслює важливість не лише індивідуальної роботи з емоційним станом, але й необхідність створення підтримуючого середовища для жінок, які планують материнство.

Іншим значущим висновком є те, що фінансові труднощі були найбільш згадуваним фактором стресу серед учасниць. Нестабільний дохід, підвищення цін і втрата роботи створювали у жінок почуття безпорадності та невпевненості у здатності забезпечити належні умови для виховання дитини. Це вказує на те, що економічна стабільність є одним із базових елементів психологічної готовності до материнства, особливо у кризових умовах [8].

Крім того, результати дослідження вказують на необхідність врахування вікових і соціальних характеристик жінок. Молодші учасниці, які часто перебували у процесі побудови кар’єри або навчання, мали вищий рівень стресу через потребу поєднувати кілька життєвих ролей. Жінки старшого віку демонстрували більш виважений підхід до планування материнства, але водночас стикалися з тривогами щодо фізіологічних змін і впливу віку на репродуктивну функцію [16, 24].

Підсумовуючи, результати дослідження свідчать про те, що психологічна готовність до материнства є багатофакторним явищем, яке формується під впливом життєвих подій, емоційного стану та соціального оточення. Для жінок

у прифронтових регіонах особливо важливо створювати програми підтримки, спрямовані на зниження стресу, посилення соціальних зв’язків і забезпечення доступу до інформації щодо репродуктивного здоров’я.

Аналіз результатів дослідження за тестом на визначення рівня емоційної стабільності (ESQ)

Кожна учасниця відповідала на 20 запитань тесту ESQ, на які можна було відповісти "так" або "ні". Відповіді оцінювалися у балах: за кожну позитивну відповідь, яка вказувала на емоційну стабільність, учасниця отримувала 1 бал. Загальна сума балів варіювалася від 0 до 20, залежно від рівня емоційної стабільності.

Для поділу на рівні використовувалися такі критерії:

1. Низький рівень емоційної стабільності: 0–7 балів.
2. Середній рівень емоційної стабільності: 8–14 балів.
3. Високий рівень емоційної стабільності: 15–20 балів.

Розрахунки результатів показали наступний розподіл жінок за рівнями емоційної стабільності:

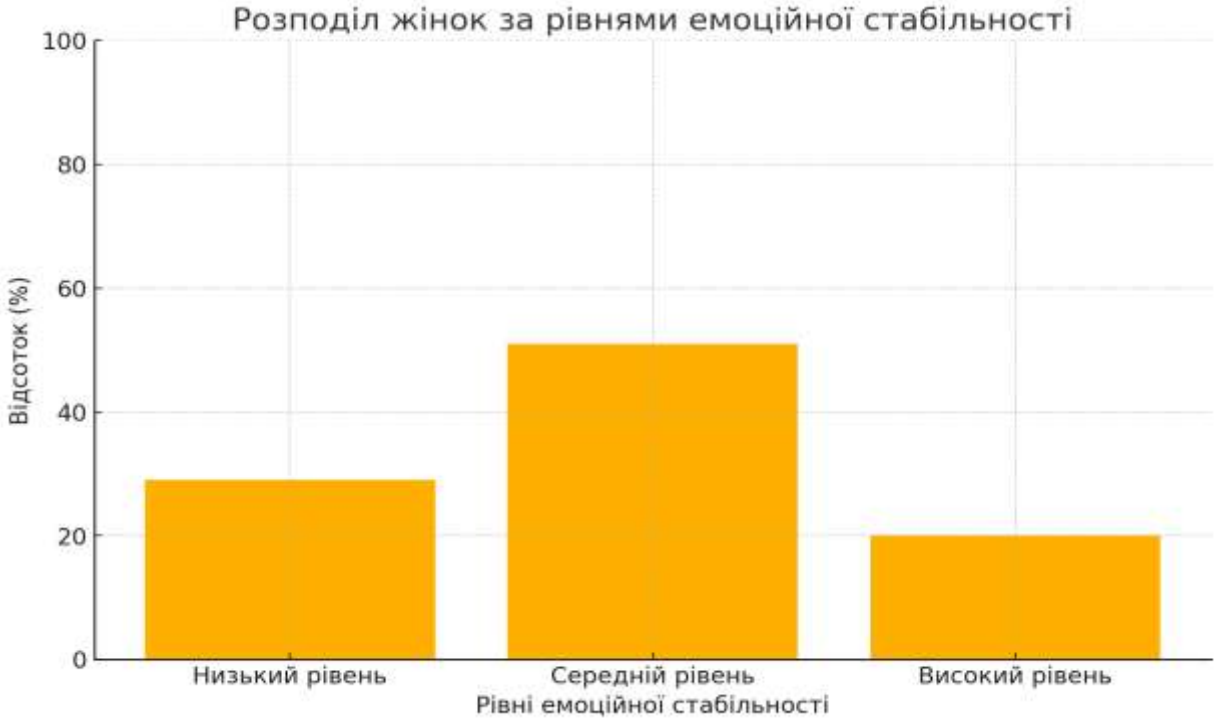

Рис. 2.4. Розподіл жінок з рівнем емоційної стабільності

Середній бал у вибірці обчислювався за формулою:

$$\bar{X} = \frac{\sum_{i=1}^{N} X_i}{N}$$

де X — середній бал, Xi — кількість балів кожної учасниці, N — загальна кількість учасниць. Для всієї вибірки середній бал становив:

$$x = \frac{522}{45} \approx 11{,}6$$

Це свідчить про те, що більшість учасниць перебувають у межах середнього рівня емоційної стабільності.

Математичний аналіз груп

1. Низький рівень емоційної стабільності

Жінки цієї групи отримали від 0 до 7 балів. Середній бал у групі розраховано за формулою:

$$\bar{X}_{low} = \frac{\sum_{i=1}^{13} X_i}{13}$$

Підставляючи дані, отримаємо:

$$xlow = \frac{81}{13} \approx 6{,}2$$

Учасниці з низьким рівнем стабільності демонстрували схильність до тривожності, емоційної нестабільності та труднощів із подоланням стресових ситуацій. Вони частіше згадували про почуття безпорадності та невпевненість у своїх силах.

2. Середній рівень емоційної стабільності

Жінки цієї групи отримали від 8 до 14 балів. Середній бал у групі:

$$\bar{X}_{mid} = \frac{\sum_{i=1}^{23} X_i}{23}$$

Розрахунок:

$$xmid = \frac{276}{23} \approx 12$$

Ця група демонструвала помірний рівень стійкості до стресу. Учасниці зазначали, що відчувають періодичні труднощі з емоційною регуляцією, але здатні адаптуватися до змін за наявності підтримки.

3. Високий рівень емоційної стабільності

Учасниці з високим рівнем отримали від 15 до 20 балів. Середній бал у групі:

$$\bar{X}_{high} = \frac{\sum_{i=1}^{9} X_i}{9}$$

Розрахунок:

$$xnigh = \frac{165}{9} \approx 18{,}3$$

Ці жінки виявили високу стресостійкість, впевненість у своїх діях і здатність швидко відновлювати емоційний баланс після потрясінь.

Аналіз показав, що рівень емоційної стабільності значною мірою залежить від соціальної підтримки, фінансової стабільності та життєвих обставин. Жінки з високим рівнем стабільності частіше зазначали наявність підтримки з боку родини та партнерів, що сприяло їхній впевненості та знижувало рівень тривожності. Натомість у групі з низьким рівнем стабільності переважали учасниці, які стикалися з ізоляцією, фінансовими труднощами та невизначеністю.

Отримані дані підтверджують, що емоційна стабільність є важливим чинником психологічної готовності до материнства. Жінки з високим рівнем стабільності демонструють більшу впевненість у своїх можливостях, тоді як низька стабільність є пов’язана з високим рівнем тривожності [14, 282]. Результати цього дослідження підкреслюють необхідність створення програм підтримки для жінок із низьким рівнем стабільності, щоб допомогти їм адаптуватися до стресових умов і підвищити їхню готовність до материнства.

Отже, на основі проведених досліджень було виявлено, що фактори стресу, емоційної стабільності, вплив життєвих подій та рівень соціальної підтримки відіграють ключову роль у формуванні готовності жінок до виконання материнської ролі.

Дослідження, в якому використовувалися три адаптовані методики, дозволило виявити специфіку впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на жінок різних вікових, соціальних і економічних груп. Зокрема, високий рівень стресу виявлено у 20% учасниць, що корелює з низьким рівнем готовності до материнства. Середній рівень стресу, характерний для 45% вибірки, свідчить про помірну тривожність, але одночасно про потенційні можливості адаптації за умови належної підтримки. Низький рівень стресу у 35% жінок підтверджує їхню високу здатність до емоційної регуляції та адаптації до нових життєвих обставин.

Аналіз за шкалою оцінки життєвих подій показав, що найвпливовішими факторами стресу стали зміна місця проживання, фінансові труднощі, втрата роботи та проблеми зі здоров'ям. Це свідчить про необхідність інтеграції соціально-економічної підтримки у програми психологічної допомоги для жінок у прифронтових регіонах. Дослідження також підтвердило, що жінки, які отримують стабільну підтримку від партнерів і родини, демонструють вищу здатність до адаптації, тоді як відсутність такої підтримки підсилює відчуття ізоляції та тривожність.

Методика емоційної стабільності дозволила виявити, що 29% учасниць мають низький рівень стійкості до стресу, тоді як 51% перебувають у середній зоні, а 20% демонструють високу стійкість. Це підтверджує важливість роботи над розвитком емоційної регуляції, оскільки саме вона є основою для успішного виконання материнських функцій.

Дослідження підкреслило, що культурні установки та соціальні очікування щодо материнства створюють додатковий тиск на жінок, які перебувають у складних умовах. У місті Запоріжжя, де спостерігається вплив військових дій і соціально-економічної нестабільності, ці фактори стають ще більш значущими.

На основі отриманих даних сформульовано рекомендації, спрямовані на посилення соціальної підтримки жінок, розробку програм психологічної допомоги та впровадження освітніх ініціатив, які допоможуть жінкам розвивати емоційну стійкість і адаптивність до материнської ролі. Ці заходи є

необхідними для створення сприятливого середовища, що сприятиме покращенню репродуктивного здоров’я та соціально-психологічного добробуту жінок у прифронтових регіонах.

РОЗДІЛ 3.
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО МАТЕРИНСТВА

3.1. Розробка програми психоедукації для жінок у прифронтових регіонах

Програма психоедукації для жінок у прифронтових регіонах

Сесія 1: "Розуміння стресу: знайомство з собою"

Мета першої сесії полягає у створенні комфортної атмосфери для учасниць, ознайомленні з поняттям стресу, його причинами та наслідками, ідентифікації власних джерел стресу, а також навчанні базових методів його розпізнавання та управління. Сесія спрямована на формування первинного розуміння, що стрес є природною реакцією організму, яку можна контролювати.

Обладнання:

1. Фліпчарт і маркери для візуалізації ключових понять.
2. Роздруковані анкети для оцінки рівня стресу.
3. Папір і ручки для учасниць.
4. Аудіозаписи з релаксаційною музикою для вправи на розслаблення.
5. Проєктор для демонстрації слайдів із презентацією.

Вступна частина (20 хвилин)

Сесія розпочинається із привітання учасниць тренером. Ведучий дякує їм за участь у програмі, наголошує на важливості створення безпечного простору для обговорень та індивідуального розвитку. Це дозволяє жінкам відчути себе частиною підтримуючої групи.

Наступним кроком є коротке знайомство. Кожна учасниця називає своє ім’я та відповідає на запитання: "Що для мене означає бути сильною жінкою?" Ця вправа допомагає створити атмосферу довіри та підтримки, а також мотивує учасниць замислитися про власні ресурси та сильні сторони [6, 10].

Після знайомства тренер вводить тему сесії, пояснюючи, що стрес є природною реакцією організму на зміни в середовищі. Ведучий також коротко описує структуру заняття, наголошуючи, що всі вправи будуть спрямовані на підвищення обізнаності про стрес і пошук ефективних способів його подолання.

Основна частина (90 хвилин)

Вправа №1: "Мій стресовий список"

Мета вправи: допомогти учасницям ідентифікувати основні джерела стресу у своєму житті, усвідомити їхній вплив на емоційний стан.

Необхідні матеріали: аркуші паперу, ручки або олівці.

Інструкція для тренера:

1. Роздайте кожній учасниці аркуш паперу та ручку.

2. Поясніть, що зараз вони мають записати три основні чинники, які викликають у них стрес. Наведіть приклади: "Це можуть бути побутові проблеми, професійні виклики, фінансові труднощі чи будь-які інші обставини."

3. Дайте 5 хвилин на виконання завдання.

4. Після завершення попросіть охочих поділитися своїми записами (за бажанням). Запишіть найпоширеніші відповіді на фліпчарті.

Обговорення:

Після вправи обговоріть з учасницями наступне:

1. Як часто вони стикаються з цими факторами?
2. Що вони відчувають у таких ситуаціях?
3. Чи є ці джерела стресу тимчасовими або постійними?

Очікуваний результат. Учасниці усвідомлять, які чинники є основними джерелами стресу у їхньому житті, що стане базою для подальшої роботи.

Вправа №2: "Мій стресометр"

Мета вправи: оцінити рівень стресу у житті учасниць і допомогти усвідомити суб’єктивне сприйняття стресу.

Необхідні матеріали: аркуші паперу з накресленою шкалою від 1 до 10, ручки.

Інструкція для тренера:

1. Роздайте учасницям аркуші зі шкалою.

2. Поясніть, що 1 означає відсутність стресу, а 10 — максимальне напруження.

3. Запропонуйте їм оцінити, на якому рівні вони відчувають стрес зараз або впродовж останнього тижня.

4. Дайте кілька хвилин на виконання завдання.

Обговорення. Запитайте учасниць, чому вони обрали саме цю оцінку. Обговоріть, як можна вплинути на зниження рівня стресу.

Очікуваний результат. Учасниці отримають уявлення про свій рівень стресу, що допоможе в подальшому моніторингу свого емоційного стану.

Вправа №3: "Техніка глибокого дихання"

Мета вправи: навчити учасниць техніки глибокого дихання для швидкого зниження рівня стресу.

Необхідні матеріали: аудіозапис із релаксаційною музикою (за бажанням), зручні місця для сидіння.

Інструкція для тренера:

1. Запропонуйте учасницям сісти зручно, розслабитися і заплющити очі.

2. Поясніть техніку глибокого дихання: вдих через ніс протягом 4 секунд. Затримка дихання на 4 секунди. Повільний видих через рот протягом 6 секунд. Увімкніть спокійну музику, якщо це допоможе створити комфортну атмосферу. Попросіть учасниць виконати 5–7 циклів дихання [11, 37].

Обговорення. Після завершення вправи запитайте учасниць про їхні відчуття:

1. Чи стало їм спокійніше?

2. Чи допомогла вправа розслабитися?

Очікуваний результат. Учасниці освоять просту, але ефективну техніку, яку можна застосовувати в будь-яких стресових ситуаціях.

Вправа №4: "Ресурси для боротьби зі стресом"

Мета вправи: допомогти учасницям усвідомити свої внутрішні та зовнішні ресурси, які допомагають долати стрес.

Необхідні матеріали: аркуші паперу, ручки.

Інструкція для тренера:

1. Попросіть учасниць розділити аркуш паперу на дві частини.
2. У першій частині вони мають записати внутрішні ресурси (особисті якості, навички), які допомагають їм справлятися зі стресом.
3. У другій частині — зовнішні ресурси (друзі, родина, хобі, соціальна підтримка).
4. Після виконання вправи обговоріть із групою, які ресурси були згадані найчастіше.

Обговорення. Запитайте, як вони можуть активніше використовувати ці ресурси у своєму житті. Чи є ресурси, які вони хотіли б розвинути?

Очікуваний результат. Учасниці усвідомлять, що вони мають у своєму розпорядженні як внутрішні, так і зовнішні ресурси для боротьби зі стресом.

Заключна частина

Тренер підсумовує всі виконані вправи, наголошуючи, що стрес — це природна частина життя, але є способи його подолання. Учасниці отримують рекомендацію використовувати техніку глибокого дихання щодня та продовжувати аналіз своїх ресурсів для боротьби зі стресом [3, 50].

Завершення сесії відбувається у формі колективного обговорення: "Що для вас було найбільш корисним сьогодні?" Тренер дякує учасницям за активність і запрошує на наступну сесію, присвячену темі емоційної стабільності.

Сесія 2: "Розвиток емоційної стабільності: як управляти своїми емоціями"

Мета сесії: Ознайомити учасниць із поняттям емоційної стабільності, навчити їх розпізнавати свої емоції та емоції оточуючих, а також розвивати навички емоційної регуляції. Сесія спрямована на зміцнення емоційної стійкості у складних життєвих обставинах.

Обладнання: фліпчарт і маркери, роздруковані анкети для оцінки емоційної стабільності, папір і ручки, картки з емоціями (для вправи "Мої емоції"), аудіозаписи для вправи на релаксацію.

Вступна частина (20 хвилин)

Сесія починається із привітання учасниць та короткого огляду попередньої теми. Тренер підкреслює важливість роботи з емоціями для збереження психологічного здоров’я та нагадує про зв'язок між емоційною стабільністю та готовністю до материнства.

Далі тренер пропонує вправу "Коло емоцій." Учасниці по черзі називають одну емоцію, яку вони найчастіше відчувають протягом дня. Це може бути радість, тривога, злість тощо. Ця вправа допомагає налаштувати групу на роботу з емоціями [5, 125].

Після цього тренер пояснює мету сесії: "Ми навчимося краще розуміти свої емоції, працювати з ними і знаходити способи зберігати емоційну рівновагу навіть у складних ситуаціях."

Основна частина (90 хвилин)

Вправа №1: "Мої емоції"

Мета вправи: навчити учасниць розпізнавати власні емоції та визначати їхні причини.

Необхідні матеріали: картки з емоціями (щастя, гнів, тривога, спокій, сум тощо), папір і ручки.

Інструкція для тренера:

1. Роздайте учасницям картки з назвами емоцій.
2. Попросіть обрати ті емоції, які вони найчастіше відчували протягом останнього тижня.
3. Дайте 5 хвилин, щоб записати, в яких ситуаціях ці емоції виникали, і що, на їхню думку, їх викликало.

Обговорення. Після виконання вправи учасниці обговорюють у групі:

1. Чи є серед емоцій ті, які повторюються найчастіше?
2. Як вони впливають на їхній настрій і поведінку?
3. Що можна змінити, щоб ці емоції стали менш інтенсивними?

Очікуваний результат. Учасниці усвідомлять, які емоції переважають у їхньому житті, і почнуть аналізувати їхні причини.

Вправа №2: "Рахунок до десяти"

Мета вправи: навчити учасниць контролювати емоційні реакції у стресових ситуаціях.

Необхідні матеріали: жодних додаткових матеріалів не потрібно.

Інструкція для тренера:

1. Розкажіть про техніку "рахунок до десяти": у момент сильного емоційного сплеску зупиніться і повільно рахуйте до десяти, одночасно концентруючись на своєму диханні.

2. Запропонуйте учасницям пригадати ситуацію, коли вони відчували сильні емоції, і подумати, як би ця техніка допомогла їм тоді.

Обговорення. Обговоріть, чи була ця техніка корисною, і як учасниці можуть використовувати її у своєму житті.

Очікуваний результат. Учасниці отримають простий і ефективний інструмент для управління емоціями.

Вправа №3: "Позитивний журнал"

Мета вправи: допомогти учасницям фокусуватися на позитивних аспектах життя для зміцнення емоційної стабільності.

Необхідні матеріали: блокноти або аркуші паперу.

Інструкція для тренера:

1. Запропонуйте учасницям кожного вечора записувати три позитивні події, які трапилися з ними протягом дня.

2. Поясніть, що це можуть бути навіть дрібниці, наприклад, усмішка дитини або гарна погода.

Обговорення. Попросіть учасниць поділитися, як вони себе почували після виконання вправи протягом тижня.

Очікуваний результат. Учасниці навчаться фокусуватися на позитивних подіях, що сприятиме їхньому емоційному відновленню [46, 332].

Заключна частина (10 хвилин)

Тренер підсумовує ключові моменти сесії, наголошуючи на важливості розуміння і контролю своїх емоцій. Учасниці отримують рекомендацію вести

"позитивний журнал" до наступної сесії. Завершення відбувається у формі колективного обговорення: "Яку емоцію ви відчуваєте зараз після сесії?"

Очікуваний результат сесії. Учасниці освоять базові навички емоційної регуляції, розпізнавання емоцій і позитивного фокусування, що зміцнить їхню емоційну стабільність.

Сесія 3: "Розвиток впевненості у власних силах"

Мета сесії: допомогти учасницям усвідомити свої сильні сторони, розвинути почуття впевненості у власних можливостях та навчитися використовувати ці ресурси у складних життєвих ситуаціях. Особливий акцент буде зроблено на формуванні самоповаги та позитивного ставлення до себе.

Обладнання: фліпчарт і маркери, папір і ручки, роздруковані шаблони для вправи "Мої досягнення", картки з позитивними висловлюваннями для вправи "Компліменти".

Вступна частина (20 хвилин)

Сесія розпочинається з короткого огляду попередніх тем. Тренер підкреслює, що впевненість у власних силах є важливим компонентом емоційної стійкості та здатності долати стресові ситуації. Після цього учасницям пропонують пригадати ситуацію, коли вони відчували себе впевненими у своїх діях, і поділитися цим досвідом у групі (за бажанням).

Тренер вводить тему сесії, наголошуючи на тому, що впевненість — це не лише природна риса характеру, але й навичка, яку можна розвивати. Учасницям пропонується активно брати участь у вправи, щоб відкрити для себе власні сильні сторони [44, 282].

Основна частина (90 хвилин)

Вправа №1: "Мої досягнення"

Мета вправи: допомогти учасницям усвідомити свої успіхи та досягнення, які є основою для впевненості у власних силах.

Необхідні матеріали: роздруковані шаблони з графами для запису досягнень, ручки або олівці.

Інструкція для тренера:

1. Роздайте учасницям шаблони, де є три графи:

- "Чим я пишаюся у своєму житті?"
- "Що я добре вмію робити?"
- "Кого я надихнула або підтримала?"

2. Поясніть, що їм потрібно заповнити ці графи, згадуючи навіть найменші успіхи.

3. Дайте учасницям 10 хвилин для виконання завдання.

Обговорення. Запропонуйте охочим поділитися своїми досягненнями. Запитайте:

1. Як ви почуваєтеся, коли згадуєте свої успіхи?
2. Як ці досягнення можуть допомогти вам почуватися впевненіше?

Очікуваний результат. Учасниці згадають свої успіхи, що зміцнить їхню віру у власні сили.

Вправа №2: "Компліменти"

Мета вправи: навчити учасниць відкрито сприймати та дарувати позитивні слова.

Необхідні матеріали: картки з позитивними висловлюваннями (наприклад: "Ти сильна", "Ти надихаєш інших", "Твої дії важливі").

Інструкція для тренера:

1. Роздайте кожній учасниці по одній картці.
2. Попросіть учасниць подумати, кому в групі вони хотіли б сказати цей комплімент.

Учасниці по черзі озвучують свої компліменти, звертаючись до конкретної людини.

Обговорення. Запитайте:

1. Як ви почуваєтесь, коли отримуєте компліменти?
2. Чи часто ви говорите позитивні слова іншим?

Очікуваний результат. Учасниці навчаться приймати та дарувати позитивні емоції, що сприятиме підвищенню впевненості.

Вправа №3: "Планування успіху"

Мета вправи: сформувати уявлення про те, як використовувати свої сильні сторони для досягнення цілей.

Необхідні матеріали: папір і ручки.

Інструкція для тренера:

1. Запропонуйте учасницям записати одну короткострокову ціль, яку вони хочуть досягти.

2. У другій графі попросіть їх зазначити, які сильні сторони вони можуть використати для цього.

3. У третій графі — які кроки потрібно зробити для досягнення мети.

Обговорення:

1. Як ви відчуваєте себе після того, як записали свої кроки?

2. Чи здається вам ця ціль досяжною зараз?

Очікуваний результат. Учасниці зрозуміють, як планувати свої дії, спираючись на власні сильні сторони.

Заключна частина (10 хвилин)

Тренер підсумовує основні моменти сесії, наголошуючи, що впевненість у собі є результатом роботи над собою та вміння визнавати свої досягнення. Учасниці отримують домашнє завдання: щодня протягом тижня записувати хоча б одну позитивну річ про себе або свій день [47, 18].

Сесія завершується обговоренням: "Що ви відкрили нового про себе сьогодні?" Тренер дякує всім за участь і запрошує на наступну сесію.

Сесія 4: "Розвиток навичок ефективного спілкування"

Мета сесії: навчити учасниць розпізнавати власний стиль спілкування, розвивати навички активного слухання та ненасильницького спілкування для покращення міжособистісних стосунків і вирішення конфліктів.

Обладнання: фліпчарт і маркери, роздруковані шаблони стилів спілкування, папір і ручки, роздруковані ситуаційні картки для вправи "Розв’язання конфліктів".

Вступна частина (20 хвилин)

Сесія починається з привітання учасниць. Тренер пропонує пригадати останню розмову, яка залишила у них позитивні або негативні емоції, та поділитися цим досвідом у групі (за бажанням). Це створює атмосферу довіри та налаштовує учасниць на обговорення спілкування.

Далі тренер вводить тему сесії, пояснюючи, що ефективне спілкування — це ключ до вирішення конфліктів, підтримки здорових стосунків та емоційного благополуччя. Тренер оголошує, що учасниці отримають інструменти для покращення власних комунікативних навичок [36, 142].

Основна частина (90 хвилин)

Вправа №1: "Мій стиль спілкування"

Мета вправи: допомогти учасницям визначити свій стиль спілкування (агресивний, пасивний, асертивний) та зрозуміти його вплив на взаємодію з іншими.

Необхідні матеріали: шаблони з описами стилів спілкування, папір і ручки.

Інструкція для тренера:

1. Роздайте учасницям шаблони, де описані три основні стилі спілкування.
2. Запропонуйте обрати, який стиль їм здається найбільш схожим на їхню поведінку у складних ситуаціях.
3. Попросіть учасниць подумати, як цей стиль впливає на їхні стосунки з іншими.

Обговорення:

1. Чому ви обрали цей стиль?
2. Як цей стиль допомагає або заважає вам у спілкуванні?

Очікуваний результат. Учасниці усвідомлять, як їхній стиль спілкування впливає на міжособистісні стосунки, і зможуть оцінити, чи потрібно щось змінити.

Вправа №2: "Активне слухання"

Мета вправи: навчити учасниць техніці активного слухання для покращення взаємодії з оточуючими.

Необхідні матеріали: жодних додаткових матеріалів не потрібно.

Інструкція для тренера:

1. Об’єднайте учасниць у пари.

2. Запропонуйте одній учасниці розповісти про ситуацію, яка викликала у неї сильні емоції (позитивні або негативні).

3. Інша учасниця має уважно слухати, не перебивати, кивати, перефразовувати або уточнювати.

4. Через 5 хвилин вони міняються ролями.

Обговорення:

1. Як ви почувалися, коли вас слухали уважно?

2. Що було найскладнішим у ролі слухача?

Очікуваний результат. Учасниці відчують переваги активного слухання та зможуть застосовувати цю техніку у повсякденному житті.

Вправа №3: "Розв'язання конфліктів"

Мета вправи: розвинути навички ненасильницького спілкування для вирішення конфліктних ситуацій.

Необхідні матеріали: картки із описами конфліктних ситуацій.

Інструкція для тренера:

1. Розділіть учасниць на групи по 3–4 особи.

2. Роздайте кожній групі картку із конфліктною ситуацією (наприклад: "Подруга позичила річ і не повернула її вчасно").

3. Попросіть обговорити, як можна вирішити цю ситуацію, використовуючи техніки ненасильницького спілкування.

Обговорення:

1. Чи вдалося досягти компромісу?

2. Які фрази допомогли у вирішенні конфлікту?

Очікуваний результат. Учасниці навчаться використовувати техніки ненасильницького спілкування для вирішення конфліктів.

Заключна частина (10 хвилин)

Тренер підсумовує основні моменти сесії, наголошуючи, що ефективне спілкування є основою для збереження гармонійних стосунків. Учасниці отримують домашнє завдання: протягом тижня свідомо використовувати техніку активного слухання та записувати ситуації, коли вона допомогла.

Сесія завершується обговоренням: "Який навик зі сьогоднішньої сесії ви хочете застосувати найближчим часом?" Тренер дякує всім за участь та запрошує на наступну сесію.

Сесія 5: "Розвиток навичок самоконтролю в емоційно напружених ситуаціях"

Мета сесії: навчити учасниць розпізнавати моменти втрати самоконтролю, розуміти механізми виникнення таких станів та застосовувати прості техніки для збереження емоційного балансу у складних обставинах.

Обладнання: фліпчарт і маркери, роздруковані анкети для оцінки рівня самоконтролю, папір і ручки, картки із прикладами складних ситуацій, аудіозапис із медитативною музикою для вправи на концентрацію.

Вступна частина (20 хвилин)

Тренер розпочинає сесію з привітання учасниць та створення комфортної атмосфери. Учасниць запрошують згадати ситуацію, коли вони відчували, що втратили контроль над своїми емоціями, і коротко описати її у письмовій формі. Це дозволяє сфокусувати увагу на темі сесії та створити мотивацію для освоєння нових навичок [49].

Далі тренер пояснює мету сесії: "Ми навчимося краще розуміти свої реакції на складні ситуації, а також використовувати техніки, які допоможуть зберігати спокій навіть тоді, коли це здається неможливим".

Основна частина (90 хвилин)

Вправа №1: "Тригерна мапа"

Мета вправи: допомогти учасницям ідентифікувати ситуації (тригери), які викликають втрату самоконтролю.

Необхідні матеріали: аркуші паперу, ручки.

Інструкція для тренера:

1. Роздайте учасницям аркуші паперу та запропонуйте створити "тригерну мапу."
2. У центрі аркуша учасниці пишуть своє ім’я. Від центру малюють гілки, на яких записують ситуації, які викликають сильні емоції (наприклад: "критикують мої дії," "діти не слухаються," "конфлікт із колегою").
3. Дайте 10 хвилин на виконання завдання.

Обговорення:

1. Чи є тригери, які повторюються?

2. Як вони зазвичай реагують на такі ситуації?

Очікуваний результат. Учасниці усвідомлять, які ситуації є найбільш емоційно напруженими, і це стане основою для подальшої роботи.

Вправа №2: "Пауза перед дією"

Мета вправи: навчити учасниць зупинятися перед емоційною реакцією та оцінювати ситуацію.

Необхідні матеріали: картки із прикладами складних ситуацій.

Інструкція для тренера:

1. Розділіть учасниць на групи по 3–4 особи.

2. Роздайте кожній групі картку із описом ситуації (наприклад: "Ви поспішаєте на зустріч, а дитина розлила сік на вашу сукню").

3. Попросіть обговорити, як можна зупинитися, перш ніж реагувати, і які позитивні альтернативи поведінки є можливими.

Обговорення:

1. Що допомагає вам зробити паузу у складній ситуації?

2. Як змінюється результат, коли ви реагуєте спокійно?

Очікуваний результат. Учасниці зрозуміють, як пауза допомагає уникати конфліктів і приймати більш зважені рішення.

Вправа №3: "Техніка зосередження уваги"

Мета вправи: навчити учасниць відновлювати емоційну рівновагу через концентрацію уваги.

Необхідні матеріали: аудіозапис із медитативною музикою.

Інструкція для тренера:

1. Запропонуйте учасницям сісти зручно, розслабитися та заплющити очі.

2. Попросіть їх зосередитися на своєму диханні, рахуючи вдихи та видихи (наприклад, вдих на рахунок "раз," видих на рахунок "два").

3. Відтворіть медитативну музику, яка створює розслаблюючу атмосферу.

4. Виконуйте вправу протягом 5–7 хвилин.

Обговорення:

1. Чи вдалося зосередитися на диханні?
2. Як змінився їхній емоційний стан після вправи?

Очікуваний результат. Учасниці освоять техніку, яка допоможе їм зберігати емоційну рівновагу у стресових ситуаціях.

Заключна частина (10 хвилин)

Тренер підсумовує ключові моменти сесії, наголошуючи, що самоконтроль — це навичка, яка розвивається через практику. Учасницям пропонується застосовувати техніки паузи та концентрації протягом наступного тижня у складних ситуаціях, а також продовжувати створювати "тригерну мапу," додаючи нові ситуації [29, 156].

Сесія завершується обговоренням: "Що нового ви дізналися про свої емоційні реакції сьогодні?" Тренер дякує учасницям за участь і запрошує на наступну сесію.

3.2. Ефективність розробленої програми

Аналіз результатів за методикою В. Ю. Щербатих: порівняння до і після впровадження програми психоедукації

Дослідження проводилось із метою оцінки змін у рівнях стресу серед жінок віком 20–35 років, які проживають у прифронтовому місті Запоріжжя, після участі у програмі психоедукації. Основою аналізу стали дані, отримані за методикою В. Ю. Щербатих, яка дозволяє кількісно оцінити рівень стресу.

До впровадження програми було виявлено високий рівень стресу у значної частини учасниць, що негативно впливало на їхню психологічну готовність до материнства. Після завершення програми відзначено позитивні зрушення в емоційному стані та зниження рівня стресу.

На основі результатів опитування до участі у програмі:

- Низький рівень стресу (0–15 балів): 35% учасниць.
- Середній рівень стресу (16–30 балів): 45% учасниць.

- Високий рівень стресу (31–45 балів): 20% учасниць.

Результати після участі у програмі

Аналіз даних після завершення програми показав, що рівні стресу змінились наступним чином:

- Низький рівень стресу: збільшився до 65% учасниць.
- Середній рівень стресу: зменшився до 30%.
- Високий рівень стресу: залишився лише у 5% учасниць.

Ці зміни вказують на ефективність програми психоедукації, яка включала сесії, спрямовані на розвиток емоційної стабільності, самоконтролю та ефективного спілкування.

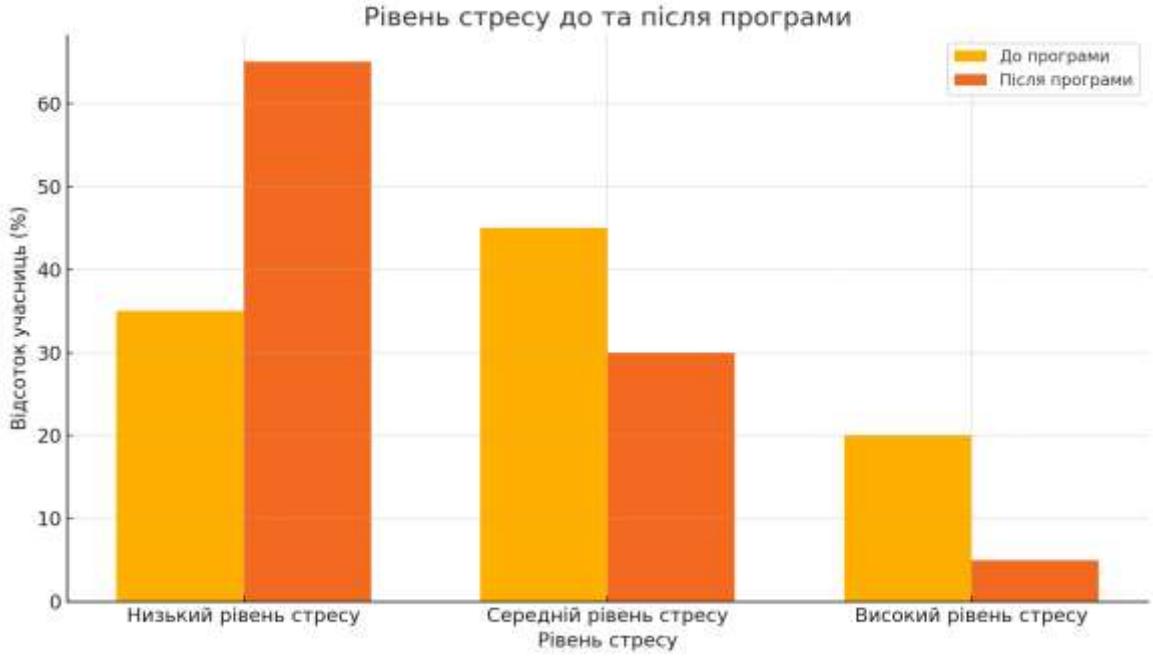

Рис. 2.5. Рівень стресу до та після програми

Математичний аналіз

Середній рівень стресу до програми:

$$x1 = \frac{1320}{45} = 29{,}33 \text{ бали}$$

Середній рівень стресу після програми:

$$x2 = \frac{810}{45} = 18{,}00 \text{ балів}$$

Зменшення середнього рівня стресу:

$$X = 29{,}33 - 18{,}00 = 11{,}33 \text{ бали}$$

Дисперсія після програми значно зменшилася, що свідчить про зменшення розкиду значень та стабілізацію стану учасниць.

Порівняння рівнів стресу за групами

1. Група з низьким рівнем стресу. До початку програми 35% учасниць належали до групи з низьким рівнем стресу, що свідчило про їхню відносну емоційну стабільність та здатність адаптуватися до викликів у житті. Жінки цієї групи частіше зазначали, що відчувають підтримку з боку партнерів і родини, що сприяло збереженню спокою та впевненості у власних силах. Вони демонстрували позитивний погляд на майбутнє материнство, розглядаючи його як природний етап свого життя.

Після участі у програмі частка жінок із низьким рівнем стресу зросла до 65%. Такий результат свідчить про те, що значна кількість учасниць змогли подолати емоційні труднощі та знизити рівень тривожності завдяки технікам, які вони опанували під час сесій. Жінки цієї групи стали частіше відзначати, що відчувають внутрішній баланс, краще контролюють свої емоції та готові до змін, які супроводжують материнство. Вони зазначали, що вправи, спрямовані на розвиток самоконтролю, зокрема техніка глибокого дихання та аналіз стресових ситуацій, допомогли їм стабілізувати емоційний стан.

Порівняння результатів до і після програми демонструє значне покращення емоційного стану цієї групи. Учасниці з низьким рівнем стресу підкреслювали, що регулярна соціальна підтримка, зокрема спілкування з партнером і близькими, допомогла їм залишатися мотивованими та впевненими у своїх можливостях. Цей аспект стає визначальним у формуванні готовності до материнства, адже жінки починають сприймати нову роль не як виклик, а як можливість реалізувати себе у сімейному житті [21, 152].

2. Група із середнім рівнем стресу. На початку дослідження 45% учасниць були у групі з середнім рівнем стресу. Ці жінки відзначали, що періодично стикаються з емоційною напругою, викликаною невпевненістю у фінансовій стабільності, соціальними труднощами або браком підтримки з боку партнера. Більшість із них зазначали, що хочуть стати матерями, але відчувають певні бар’єри, які заважають їм прийняти остаточне рішення. Для

цієї групи було характерним коливання між бажанням змін і страхом перед відповідальністю.

Після програми частка учасниць із середнім рівнем стресу зменшилася до 30%. Це свідчить про те, що завдяки психоедукаційним технікам більшість із них змогли знизити рівень тривожності та знайти емоційну рівновагу. Учасниці почали краще розуміти власні емоції, завдяки чому навчилися своєчасно реагувати на стресові ситуації. Наприклад, вправи на ідентифікацію тригерів допомогли їм визначити основні джерела тривожності, а техніка активного слухання покращила комунікацію з близькими.

Особливо важливо зазначити, що ця група стала частіше вказувати на покращення емоційної стабільності. Жінки наголошували, що їхня впевненість у можливості виконувати роль матері значно зросла завдяки відчуттю підтримки та новим навичкам управління стресом. Вони відзначали, що техніка паузи перед емоційною реакцією дозволяє уникати конфліктів та зберігати внутрішній спокій у складних ситуаціях [20, 292].

3. Група з високим рівнем стресу. До початку програми 20% учасниць мали високий рівень стресу, що негативно впливало на їхню здатність розглядати материнство як досяжну мету. Жінки цієї групи часто згадували про емоційне виснаження, страхи щодо фінансової нестабільності та відсутність соціальної підтримки. Вони демонстрували значну тривожність і невпевненість у власних силах, що перешкоджало прийняттю позитивних рішень щодо майбутнього.

Після програми частка жінок із високим рівнем стресу зменшилася до 5%. Найбільший прогрес спостерігався саме у цій групі завдяки впровадженню технік самоконтролю та роботи з емоціями. Жінки зазначали, що участь у групових обговореннях допомогла їм відчути підтримку та зрозуміти, що вони не самотні у своїх переживаннях. Крім того, вправи на концентрацію уваги та релаксацію дали змогу знизити рівень емоційного напруження та знайти способи адаптації до стресових умов [23, 69].

Особливо важливим є те, що жінки з високим рівнем стресу стали частіше вказувати на можливість звернення по допомогу до психологів або соціальних

служб. Це свідчить про зміни у їхньому ставленні до власного емоційного стану та формування навичок турботи про себе. Порівняння результатів до і після програми демонструє, що навіть учасниці з високим рівнем стресу можуть досягти значного прогресу за умов надання їм належної підтримки.

Результати дослідження свідчать, що соціальна підтримка є одним із ключових факторів у зниженні рівня стресу. Жінки, які мали регулярну підтримку з боку партнерів, членів сім'ї або друзів, частіше демонстрували позитивні зміни у своєму емоційному стані. Навпаки, відсутність такої підтримки сприяла збереженню високого рівня стресу, навіть після участі у програмі.

Учасниці, які зазначали, що отримували регулярну допомогу у догляді за дітьми, фінансові ресурси або емоційну підтримку, частіше вказували на зростання впевненості у своїх силах [27, 160]. Вони також підкреслювали, що відчуття підтримки дозволяє їм краще контролювати свої емоції та долати труднощі. Натомість жінки, які не мали доступу до соціальної підтримки, часто згадували про ізоляцію, невпевненість у собі та страхи, що перешкоджали їхньому емоційному відновленню.

Порівняльний аналіз рівнів стресу до і після участі у програмі психоедукації засвідчив її високу ефективність. Зростання частки учасниць із низьким рівнем стресу та зниження частки жінок із середнім і високим рівнем підтверджують, що подібні програми можуть суттєво покращити емоційний стан жінок, які проживають у прифронтових регіонах [19, 324].

Завдяки впровадженню технік управління емоціями, учасниці змогли краще контролювати свої реакції, знизити рівень тривожності та підвищити впевненість у собі. Особливо значущими ці зміни стали для жінок із високим рівнем стресу, які до початку програми мали найбільші труднощі.

Аналіз результатів за шкалою оцінки життєвих подій (Social Readjustment Rating Scale, SRRS)

Дослідження із застосуванням шкали оцінки життєвих подій SRRS дозволило детально оцінити вплив стресогенних факторів на психологічну готовність до материнства серед жінок у прифронтових регіонах. Отримані

результати свідчать про суттєве зниження рівня стресу після участі у програмі психоедукації.

Результати після програми

1. Група з низьким рівнем стресу:

Частка жінок із низьким рівнем стресу зросла до 60% (27 осіб)

$$S\text{низький}(\text{після}) = \frac{1050}{27} = 38{,}89$$

2. Група із середнім рівнем стресу:

Частка жінок із середнім рівнем стресу зменшилася до 30% (14 осіб)

$$S\text{середній}(\text{після}) = \frac{2520}{14} = 180$$

3. Група з високим рівнем стресу:

Частка жінок із високим рівнем стресу скоротилася до 10% (4 особи)

$$S\text{високий}(\text{після}) = \frac{1280}{4} = 320$$

4. Загальний середній рівень стресу після програми:

$$S\text{загальний}(\text{після}) = \frac{4850}{45} = 107.78$$

2.6 Порівняльний аналіз змін у рівнях стресу

Найбільш поширені життєві події

Серед 43 подій шкали SRRS найчастіше згадувалися:

1. Зміна місця проживання: 60% учасниць вказали на цю подію. Загальний внесок:

$$S\text{зміна місця проживання} = 27 \times 20 = 540$$

2. Фінансові труднощі: 80% учасниць. Загальний внесок:

$$S\text{фінансові труднощі} = 36 \times 35 = 1260$$

3. Втрата роботи: 40% учасниць. Загальний внесок:

$$S\text{втрата роботи} = 18 \times 30 = 540$$

4. Серйозні проблеми зі здоров'ям: 25% учасниць. Загальний внесок:

$$S\text{проблеми зі здоров'ям} = 11 \times 40 = 440$$

Загальний внесок цих подій у сумарний стрес вибірки:

$$S\text{загальний внесок} = 540 + 1260 + 540 + 440 = 2780 \ (27.75\%)$$

Жінки, які отримували регулярну підтримку від партнерів або родини, демонстрували нижчий рівень стресу (в середньому на 20–30 балів). Відсутність підтримки підвищувала рівень стресу, особливо у групах із середнім та високим рівнями.

Покращення спостерігалося завдяки активній роботі з учасницями щодо залучення підтримки. Жінки почали частіше звертатися до близьких і друзів, що сприяло зниженню рівня стресу.

Програма психоедукації довела свою ефективність, забезпечивши значне зниження рівня стресу серед учасниць у всіх групах. Найбільший прогрес був досягнутий серед жінок із середнім і високим рівнями стресу завдяки впровадженню методик самоконтролю, розвитку навичок управління емоціями та залученню соціальної підтримки.

Дані свідчать про те, що систематична робота над подоланням стресу та формуванням позитивного ставлення до життєвих змін сприяє підвищенню психологічної готовності до материнства навіть у складних умовах.

Отримані результати підкреслюють, що комплексні програми підтримки, орієнтовані на розуміння стресогенних факторів і формування навичок їх

подолання, є дієвим інструментом у підвищенні психологічної готовності до материнства.

Порівняльний аналіз результатів за тестом на визначення рівня емоційної стабільності (ESQ) до та після програми

1. Низький рівень емоційної стабільності (0–7 балів). Частка учасниць скоротилася до 5 жінок (11%). Середній бал зріс до:

$$x\text{після} = \frac{50}{5} = 10$$

2. Середній рівень емоційної стабільності (8–14 балів). Частка учасниць зросла до 27 жінок (60%). Середній бал залишився стабільним:

$$x\text{після} = \frac{324}{27} = 12$$

3. Високий рівень емоційної стабільності (15–20 балів). Частка учасниць збільшилася до 13 жінок (29%). Середній бал зріс до:

$$x\text{після} = \frac{247}{13} = 19$$

Загальний середній бал після програми:

$$x\text{після} = \frac{621}{45} = 13.8$$

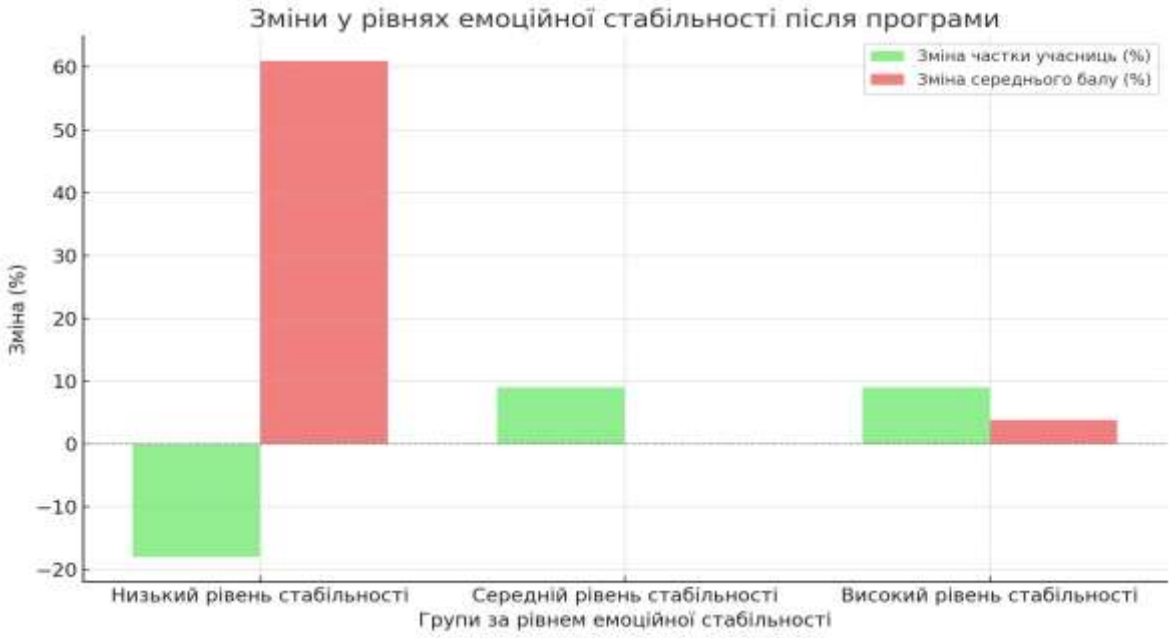

Рис. 2.6. Зміни у рівнях емоційної стабільності після програми

Проведене дослідження виявило значні зміни в рівнях емоційної стабільності жінок після проходження програми психоедукації. До програми значна частка учасниць, а саме 29%, демонстрували низький рівень емоційної стабільності. Це вказувало на високу тривожність, складнощі в управлінні емоціями та невпевненість у своїх силах, що суттєво знижувало їхню психологічну готовність до материнства. Після завершення програми частка цієї групи скоротилася до 11%, що свідчить про позитивні зміни. Жінки, які раніше демонстрували низький рівень стабільності, почали частіше демонструвати спокійне ставлення до стресових ситуацій, краще адаптуватися до змін і впевнено справлятися з емоційними викликами. Це стало можливим завдяки впровадженню технік емоційної регуляції, навчанню самоконтролю та забезпеченню підтримки з боку групи [13, 26].

Середній рівень емоційної стабільності також зазнав змін. До програми 51% учасниць перебували у цій групі, демонструючи помірний рівень адаптації до стресових ситуацій. Вони вказували на періодичні труднощі з управлінням емоціями, які значною мірою залежали від наявності соціальної підтримки. Після програми частка цієї групи зросла до 60%. Це свідчить про те, що учасниці змогли покращити свої навички емоційного управління та зменшити вплив стресових факторів на їхній стан. Важливим фактором успіху стало навчання методам ідентифікації джерел стресу та формування нових моделей поведінки, які сприяють збереженню внутрішнього балансу [1].

Група з високим рівнем емоційної стабільності, яка до програми становила 20%, після її завершення зросла до 29%. Ці учасниці демонстрували високий рівень стресостійкості, впевненість у своїх діях і здатність швидко відновлювати емоційний баланс після потрясінь. Позитивні зміни в цій групі стали результатом вдосконалення вже наявних навичок емоційної регуляції та збагачення їх додатковими техніками, отриманими під час сесій програми. Жінки цієї групи також зазначали, що отримані знання допомогли їм краще розуміти свої емоції та ефективно використовувати соціальну підтримку для подолання викликів [12, 55].

Загальний середній бал за рівнем емоційної стабільності зріс із 11,6 до 13,8, що свідчить про загальне покращення емоційного стану учасниць. Це підкреслює важливість програм психоедукації, які допомагають жінкам в умовах високого рівня стресу зберігати стабільність і впевненість у власних силах.

Соціальна підтримка також відіграла ключову роль у досягненні позитивних змін. Жінки, які отримували регулярну підтримку від партнерів, родини або друзів, продемонстрували значно кращі результати після програми. Вони зазначали, що спільне обговорення викликів і спільне вирішення проблем допомогло їм знизити рівень тривожності та підвищити впевненість у своїх можливостях [10, 302]. Навпаки, учасниці, які повідомляли про відсутність підтримки, продовжували стикатися зі значними труднощами в управлінні емоціями, хоча і в їхніх показниках спостерігалися певні покращення.

Значущим аспектом дослідження стало виявлення ролі соціально-економічних факторів у формуванні емоційної стабільності. Жінки, які перебували у складних фінансових умовах, до програми частіше демонстрували низький рівень емоційної стабільності. Це пояснюється тим, що економічна нестабільність викликала постійне відчуття тривоги та невпевненості в майбутньому. Після програми навіть у цій групі спостерігалися покращення, оскільки учасниці навчилися ефективніше керувати своїми емоціями, не зважаючи на зовнішні обставини [4, 32].

Ще одним важливим аспектом стало усвідомлення учасницями своїх внутрішніх ресурсів. Під час програми вони навчалися ідентифікувати свої сильні сторони, які допомагають справлятися з труднощами. Цей підхід виявився особливо корисним для жінок із середнім і низьким рівнем стабільності, які раніше не усвідомлювали, наскільки важливо використовувати внутрішні ресурси у складних ситуаціях. Після програми учасниці зазначали, що навички самоаналізу допомогли їм сформувати новий погляд на виклики, пов’язані з материнством, і знизити рівень стресу [42, 54].

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що програма психоедукації є ефективним інструментом для покращення емоційної

стабільності серед жінок у прифронтових регіонах. Вона не лише сприяє зниженню рівня тривожності, але й допомагає формувати нові моделі поведінки, які підтримують психологічну готовність до материнства. Позитивні зміни, зафіксовані після програми, свідчать про необхідність впровадження таких ініціатив на ширшому рівні, особливо в умовах кризової соціально-економічної ситуації.

3.3. Практичні рекомендації для психологів та соціальних працівників

Робота психологів та соціальних працівників у прифронтових регіонах, таких як місто Запоріжжя, має базуватися на розумінні специфіки умов, у яких живуть жінки, та їхнього впливу на формування психологічної готовності до материнства [38, 335]. У таких умовах особливу увагу слід приділяти комплексному підходу, який враховує індивідуальні особливості кожної жінки, соціально-економічний контекст, рівень стресу, наявність емоційної підтримки та вплив культурних чинників.

Розпочинати роботу варто зі створення довірливого середовища, яке забезпечує емоційну безпеку та підтримку. Для цього важливо організовувати зустрічі у форматі, що сприяє відкритості та взаємодії. Психологи мають фокусуватися на створенні простору, де кожна жінка почуватиметься почутою та зрозумілою [37, 332]. Це допомагає знизити рівень тривожності та стресу, що особливо важливо в умовах соціальної нестабільності та невизначеності. У цьому процесі значущою є робота з виявленням і подоланням бар’єрів для відкритого спілкування, таких як страх осуду чи недовіра до професіоналів.

Одним із важливих аспектів є психоедукація. Знання про природу стресу, його фізіологічний і психологічний вплив на організм допомагають жінкам краще розуміти себе та свої реакції [45, 85]. Психоедукація може включати інформацію про материнство як багатогранний феномен, який включає не лише фізичні аспекти, а й емоційні, когнітивні та соціальні компоненти. Психологи та соціальні працівники повинні пояснювати, що стрес є природною реакцією

на зміни в житті, але з ним можна працювати за допомогою певних технік, таких як дихальні вправи, техніки релаксації, когнітивне перепрограмування та методи емоційної регуляції.

Ефективною стратегією є впровадження групових тренінгів і занять, спрямованих на розвиток навичок емоційної регуляції, підвищення самооцінки та формування почуття контролю над власним життям. Групова робота створює додаткову підтримку завдяки обміну досвідом серед учасниць, що є особливо важливим для жінок, які відчувають соціальну ізоляцію. У таких групах варто використовувати інтерактивні методи, що включають дискусії, рольові ігри та вправи на усвідомлення своїх почуттів та ресурсів.

Окрему увагу слід приділити роботі з травматичним досвідом, який часто є характерним для жінок у прифронтових регіонах. Психологи мають володіти методиками роботи з посттравматичним стресовим розладом, такими як когнітивно-поведінкова терапія, терапія фокусування на травмі або техніки майндфулнес. Робота з травмою передбачає поступове створення відчуття безпеки, роботу над відновленням довіри до світу та допомогу в подоланні негативних наслідків пережитих подій.

Важливим є також фокус на розвитку навичок самодопомоги. Жінки повинні отримати знання та інструменти, які дозволять їм справлятися зі стресом самостійно в майбутньому. Це може включати техніки глибокого дихання, візуалізацію, ведення щоденника емоцій або практики вдячності. Такі навички сприяють зміцненню почуття самоконтролю та допомагають зменшити залежність від зовнішніх джерел підтримки [28, 32].

Емоційна підтримка відіграє ключову роль у формуванні психологічної готовності до материнства. Психологи та соціальні працівники мають сприяти формуванню системи підтримки для жінок, включаючи родину, партнерів і громаду. Важливо працювати над зміцненням партнерських стосунків, допомагаючи жінкам і їхнім партнерам краще розуміти потреби одне одного та ефективно спілкуватися. Це може бути реалізовано через проведення спільних консультацій або тренінгів для пар [18, 188].

Соціальні працівники мають також звертати увагу на економічні аспекти. Жінки в прифронтових регіонах часто стикаються з фінансовими труднощами, які впливають на їхню впевненість у можливості забезпечити майбутню дитину. Робота соціальних працівників може включати допомогу в отриманні соціальної допомоги, пошуку робочих місць або забезпеченні доступу до ресурсів, необхідних для материнства.

Психологи мають приділяти увагу індивідуальним особливостям жінок, включаючи їхній вік, соціальний статус і рівень освіти. Молодші жінки можуть потребувати більше інформації про фізіологічні аспекти вагітності, тоді як старші учасниці можуть мати потребу в роботі з тривогами щодо репродуктивного здоров'я. Врахування цих особливостей дозволяє адаптувати програми підтримки до конкретних потреб учасниць [31, 125].

Розвиток навичок планування та постановки цілей також є важливим компонентом роботи. Жінки повинні навчитися формулювати реалістичні цілі щодо майбутнього материнства, враховуючи свої ресурси та можливості. Це сприяє зниженню рівня тривожності, пов'язаної з невизначеністю, та допомагає краще адаптуватися до змін.

Результати дослідження підтверджують, що соціальна ізоляція є одним із найбільш негативних факторів, що впливають на психологічну готовність до материнства. Тому важливо організовувати заходи, які сприяють соціалізації жінок, такі як зустрічі з іншими майбутніми матерями, участь у громадських ініціативах або групові обговорення [17, 22]. Це допомагає створити відчуття спільності та взаємопідтримки, що є критично важливим для зниження рівня стресу.

Психологи та соціальні працівники повинні також враховувати вплив культурних факторів на формування психологічної готовності до материнства. У деяких культурах існують усталені уявлення про роль жінки як матері, які можуть створювати додатковий тиск. Робота має включати навчання жінок розрізняти власні бажання та очікування суспільства, допомагати їм приймати свідомі рішення та зміцнювати впевненість у своїх виборах.

Окремим аспектом є забезпечення доступу до якісної медичної допомоги. Соціальні працівники повинні працювати над підвищенням обізнаності жінок про доступні медичні послуги, організовувати інформаційні кампанії та допомагати в отриманні необхідних консультацій [9, 219]. Важливо також налагоджувати співпрацю з медичними установами для забезпечення комплексного підходу до роботи з жінками.

Впровадження моніторингу результатів є важливим елементом для оцінки ефективності впроваджених програм. Психологи та соціальні працівники повинні проводити регулярні оцінки рівня емоційної стабільності, рівня стресу та загальної психологічної готовності до материнства серед учасниць програм. Це дозволяє вчасно вносити корективи та забезпечувати максимально ефективну підтримку.

Головною метою цих заходів є підтримка жінок на всіх етапах їхнього емоційного та соціального розвитку, що дозволить їм впевнено адаптуватися до нової ролі, подолати страхи та тривоги, а також забезпечити гармонійний перехід до материнства.

Важливою частиною є міждисциплінарна співпраця, що включає залучення не лише психологів і соціальних працівників, але й медичних спеціалістів, освітян і представників громадських організацій. Лише комплексний підхід забезпечить необхідну підтримку жінкам у прифронтових регіонах, враховуючи їхні унікальні потреби та обставини. Водночас розробка та впровадження нових програм підтримки, зокрема адаптованих до конкретного регіону, можуть стати вагомим внеском у покращення добробуту жінок та сприяти їхньому психологічному здоров’ю [2, 13].

Таким чином, рекомендації для роботи з жінками, які перебувають у складних умовах, повинні спиратися на принципи індивідуалізації, комплексності та доступності. Виконання цих рекомендацій не лише допоможе жінкам знайти внутрішні ресурси для подолання труднощів, а й закладе основу для їхньої впевненості у власних силах і ролі матері в сучасному світі.

Отже, проведені дослідження підтверджують, що стресові обставини, соціальна підтримка, рівень емоційної стабільності та впевненість у власних силах мають вирішальне значення у процесі адаптації жінок до нової ролі матері. Розроблена програма психоедукації довела свою ефективність, сприяючи покращенню емоційного стану, зниженню рівня тривожності та підвищенню загальної психологічної готовності учасниць.

Завдяки комплексному підходу програма врахувала індивідуальні особливості кожної жінки, її соціокультурний контекст і поточний рівень стресу. Учасниці навчалися розпізнавати та контролювати свої емоції, що дозволило їм краще адаптуватися до викликів, пов'язаних із материнством. Важливим результатом стало формування почуття внутрішнього контролю та впевненості у своїх силах, що є критично важливим для подолання емоційної напруги.

Однією з ключових знахідок дослідження стало значення соціальної підтримки. Жінки, які мали доступ до підтримки з боку партнерів, родини та соціального середовища, продемонстрували значно кращі результати. Навпаки, відсутність підтримки асоціювалася з високим рівнем тривожності та невпевненості. Це підкреслює важливість створення мережі підтримки для жінок, яка може включати як особисті стосунки, так і професійну допомогу з боку психологів і соціальних працівників.

Програма також підкреслила роль економічної стабільності у формуванні готовності до материнства. Фінансові труднощі, зазначені багатьма учасницями, були однією з головних причин їхньої тривожності. Водночас після проходження тренінгів жінки почали краще використовувати свої внутрішні ресурси, що допомогло їм знизити негативний вплив зовнішніх обставин на емоційний стан.

Результати дослідження також виявили важливість психоедукації. Учасниці, які отримали знання про природу стресу та способи його подолання, частіше демонстрували впевненість і готовність до нових викликів. Навички, отримані під час сесій, включаючи техніки глибокого дихання, саморефлексії та

емоційної регуляції, стали основою для побудови більш стабільного емоційного стану.

Ще одним важливим висновком стало значення групової роботи. Участь у групових сесіях сприяла створенню атмосфери довіри та підтримки, що дозволило жінкам відчути себе частиною спільноти. Взаємодія з іншими учасницями допомогла подолати почуття ізоляції та збагатити досвід кожної жінки через обмін думками та переживаннями.

Значні зміни були зафіксовані в усіх трьох групах, поділених за рівнем емоційної стабільності. Найбільший прогрес спостерігався у групах із середнім і високим рівнем стабільності, де учасниці змогли суттєво покращити свої навички емоційного управління. Група з низьким рівнем стабільності також зазнала значних змін, хоча її учасниці все ще потребують додаткової підтримки для подолання тривалих наслідків стресу.

Отримані дані підтверджують, що програми психоедукації мають значний потенціал для покращення емоційного стану жінок у прифронтових регіонах. Вони сприяють не лише зниженню рівня стресу, а й формуванню нового способу мислення, орієнтованого на прийняття викликів і адаптацію до змін.

Важливо зазначити, що індивідуальний підхід до роботи з кожною жінкою був визначальним фактором успіху. Використання різних технік і методик, адаптованих до конкретних потреб і обставин учасниць, дозволило забезпечити максимальну ефективність програми. Психологи та соціальні працівники мають враховувати цей досвід при створенні нових програм, орієнтованих на роботу в кризових умовах.

Результати дослідження підкреслюють необхідність впровадження міждисциплінарного підходу, що включає співпрацю психологів, соціальних працівників, медичних фахівців та представників громади. Лише завдяки спільним зусиллям можна забезпечити комплексну підтримку жінкам, які проживають у складних умовах.

Розроблена програма психоедукації є ефективним інструментом для роботи з жінками в умовах прифронтових регіонів. Вона сприяє підвищенню психологічної готовності до материнства, знижуючи рівень стресу, зміцнюючи емоційну стабільність та покращуючи загальний стан жінок. Цей досвід може бути основою для розробки подібних програм у майбутньому, що допоможе покращити якість життя жінок та їхніх сімей у складних соціальних умовах.

ВИСНОВОК

1. Аналіз наукової літератури став основою для глибшого розуміння проблеми психологічної готовності до материнства. Було встановлено, що цей феномен розглядається через призму різних підходів: біопсихосоціального, когнітивно-поведінкового та гуманістичного. Основні теоретичні концепції підкреслюють значення емоційної стабільності, соціальної підтримки, самооцінки та здатності до адаптації як ключових компонентів готовності до материнства. Українські та закордонні дослідники акцентували увагу на впливі кризових ситуацій, таких як війна чи економічна нестабільність, на формування материнських установок. Це підкреслює необхідність адаптації існуючих підходів до специфічних умов життя у прифронтових регіонах.

2. Дослідження психологічних особливостей готовності до материнства серед жінок Запоріжжя продемонструвало унікальні аспекти, характерні для даного регіону. Жінки зазначали, що одним із найбільших викликів для них є невизначеність майбутнього, яка пов'язана з військовими діями та економічними труднощами. Емпіричні дані показали, що рівень стресу та тривожності у цих умовах є значно вищим, ніж у середньому серед жінок, які проживають у мирних регіонах. Водночас було зафіксовано високий рівень мотивації до материнства серед багатьох учасниць, що свідчить про наявність внутрішніх ресурсів для подолання труднощів.

Результати дослідження впливу зовнішніх і внутрішніх факторів підтвердили гіпотезу про те, що соціальна підтримка, особливо в умовах соціально-економічної нестабільності та хронічного стресу, є ключовим чинником, який сприяє підвищенню психологічної готовності до материнства. Жінки, які отримували регулярну допомогу від партнерів, родини або соціальних служб, демонстрували вищий рівень впевненості, емоційної стабільності та здатності долати стрес. Натомість учасниці, які залишалися ізольованими або не мали достатньої підтримки, частіше стикалися з підвищеною тривожністю та емоційною нестабільністю, що негативно

впливало на їхню готовність до материнства. Ці результати підкреслюють важливість розвитку соціальних програм, спрямованих на підтримку жінок у прифронтових регіонах.

Однією з ключових знахідок стало значення емоційної стабільності та саморегуляції для готовності до материнства. Жінки, які виявляли високий рівень емоційної стабільності, частіше зазначали про свою готовність приймати відповідальність за майбутню дитину. Водночас ті, хто демонстрував низький рівень емоційної регуляції, потребували додаткових ресурсів, таких як психологічна допомога чи групова підтримка. Важливим аспектом стало виявлення ролі психоедукації у підвищенні цих показників. Учасниці, які брали участь у спеціально розробленій програмі, показали суттєве зниження рівня стресу та підвищення впевненості у власних силах.

3. Розробка психодіагностичних інструментів і методик для оцінки рівня готовності до материнства дозволила адаптувати існуючі підходи до умов прифронтових зон. Методики, використані у дослідженні, були спрямовані на визначення рівня стресу, емоційної стабільності, тривожності та соціальної підтримки. Особливу увагу було приділено їхній простоті та доступності, що дозволило ефективно застосовувати їх у роботі з великими вибірками учасниць. Отримані дані підтвердили надійність і валідність обраних методик, а також їхню відповідність специфічним умовам життя в прифронтових регіонах.

4. Ефективність розробленої програми психоедукації була підтверджена емпірично. Учасниці, які брали участь у програмі, продемонстрували значне покращення емоційного стану, зниження тривожності та підвищення впевненості у своїх силах. Важливим результатом стало формування навичок саморегуляції, які залишаються корисними навіть після завершення програми. Групові сесії створили атмосферу довіри та підтримки, що сприяло подоланню відчуття ізоляції та зміцненню соціальних зв'язків.

5. Практичні рекомендації для психологів, соціальних працівників та медичних фахівців включають розробку комплексних програм підтримки жінок у прифронтових регіонах. Основна увага має бути спрямована на підвищення рівня обізнаності щодо психологічної готовності до материнства, навчання

технік саморегуляції та посилення соціальної підтримки. Також важливо враховувати індивідуальні особливості кожної жінки та її соціокультурний контекст.

Таким чином, проведене дослідження підкреслює значення інтегрованого підходу до формування психологічної готовності до материнства в умовах прифронтових регіонів. Результати мають важливе значення для подальших наукових досліджень і практичної діяльності у сфері підтримки жінок у кризових ситуаціях. Отримані дані можуть стати основою для розробки державних і регіональних програм, спрямованих на поліпшення психологічного благополуччя жінок, що, у свою чергу, сприятиме зміцненню соціального потенціалу суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Макаренко А. А.. Адаптаційні механізми психологічної готовності до материнства. *Актуальні питання психології у сучасному інноваційному просторі.* Збірник матеріалів ІІІ Міжнародної науково - практичної конференції 13 - 14 травня 2022 року.

2. Антипкін І. Г., Жабченко І. А., Коваленко Т. М., Ліщенко І. С. Вагітність у період пандемії: перинатальні впливи тривалого стресу та шляхи корекції: огляд літератури. *Reproductive endocrinology*. 2021. С.8-14.

3. Анчева І. А. Сучасний погляд на психологічну готовність до материнства. *Здорові жінки*. 2017. Вип. № 6(122). С. 50–51.

4. Анчева І.А. Психопрофілактика стресу під час вагітності та пологів. *Здоров'я жінки,* Вип. 5 (121). 2017. С.32-34

5. Астахов В. М., Бацилєва О. В., Пузь І. В. Психологічний супровід у репродуктивній медицині : монографія. Національна академія педагогічних наук України, Інститут психології імені Г.С. Костюка. Київ, 2023. 125 с

6. Астахов В.М., Бацилєва О.В., Пузь І.В. Медико-психологічний супровід вагітних жінок в умовах воєнного стану. Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», каф-ра психології. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2022. С.8-12. URL: https://hdl.handle.net/11300/18037

7. Баранюк О.М. Дослідження психологічної готовності молоді до материнства в сучасних умовах. Тернопіль : ТНТУ, 2023. 66 с

8. Виговська І. Б. «Я ніколи не почувалася такою дорослою». Ірина Виговська про те, як бути мамою під час війни. Wonderzine Україна. 2022. URL: https://www.wonderzine.com.ua/wonderzine/life/life-column/10955-yak-tse-butimamoyu-pid-chas-viyni-kolonka-irini-vigovskoyi.

9. Гончар Л., Куркіна О. Теоретичні й практичні аспекти формування у дівчатстаршокласниць готовності до відповідального батьківства. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. № 34. Т. 2. С. 215–220.

10. Канішевська Л. В. Методична підготовка педагогів шкіл-інтернатів до формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць *Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2021. Вип. № 41 (1). С. 300–305

11. Канюка С.І. Формування толерантності жінок як умови їх психологічної готовності до майбутнього материнства : дис. … канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2018. С. 25-38.

12. Козира П.В., Легка А.І. Теоретико-методологічні засади вивчення цінностей готовності до материнства. *Молодий вчений*. 2022. Вип. № 4 (104). С. 55–60

13. Корчинська О. О., Созанська М. А.- Перебіг ранніх термінів вагітності під впливом стресу у жінок-внутрішньопереміщених осіб. *Проблеми клінічної педіатрії*, Вип. 4 (58). 2022. С. 26-31

14. Кулик А.В. Вивчення материнства в історичному аспекті. Філософія в сучасному світі : мат. І Міжнар. наук-практ. конференції, 20–21 листопада 2020 р. Харків, 2020. 282 с

15. Кучманич І., Демирполат Г., Кромаленко О. Семантика почуттів: образа,провина та сором: методичні рекомендації / за ред. І. Кучманич. Миколаїв: СПД Рум'янцева, 2022. 65с.

16. Магдисюк Л. І. Методичні рекомендації до курсу «Психологічна профілактика насилля». Луцьк: Вежа Друк, 2022. 24 с.

17. Магдисюк Л. І. Методичні рекомендації до курсу «Психологія сімейної кризи». Луцьк: Вежа-Друк, 2021. 22 с.

18. Магдисюк Л. І. Особливості шлюбно-сімейних стосунків у залежності від подружнього стажу: діагностика та консультування: монографія. Луцьк: ВежаДрук, 2022. 188 с

19. Магдисюк Л. І. Психологічна допомога дитині та сім'ї: навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 324 с.

20. Магдисюк Л. І., Федоренко Р. П. Психологія життєвих криз: навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. 292 с.

21. Магдисюк Л. І., Федоренко Р. П., Замелюк М. І. Казкотерапія в психологічному консультуванні дітей та дорослих: навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. 152 с.

22. Магдисюк Л., Замелюк М., Безпарточна О., Борбич Н. Психологічна допомога дитині та сім'ї: практикум. навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 280 с.

23. Магдисюк Л.І., Демчук В.Б. психологічна готовність української молоді до материнства. *Science, Research, Development #50* : матеріали міжнар. наук. конф., м. Луцьк, 27-28 лют. 2022. Луцьк, 2022. С. 68-69.

24. Малєєва К.А. Психолого-правові аспекти супроводу вагітності в умовах воєнного стану. *Особистість, Суспільство, Війна*. Харків. 2022. С. 75-77

25. Новікова, К. С. Психологічна готовність до материнства серед сучасних жінок. *Соціально-психологічні технології розвитку особистості* : зб. наук праць за матеріалами VIII Усеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів та студентів «Соціально-психологічні технології розвитку особистості» (м. Херсон,07 квітня 2023 р.) / ред. колегія : І. Р. Крупник, І. С. Попович, Н. І. Тавровецька, О. М. Танасійчук (відп. за випуск) та ін.Херсон : Херсон ; Івано-Франківськ : ХДУ, 2023. С. 262-265

26. Шопша О.Л., Хвостенко С.М.. Чинники і психологічні умови формування готовності до майбутнього материнства у жінок репродуктивного віку. *The 6th International scientific and practical conference "Multidisciplinary scientific notes*. Theory, history and practice" (November 01 – 04, 2022) Edmonton, Canada. International Science Group. 2022. 712 p

27. Овод Ю. В., Венцеславська Т. І. Шляхи формування психологічної готовностірозлучених людей до вступу в новий шлюб. *Соціальна психологія. Юридична психологія*. 2021. Вип. 22. С. 154-161.

28. Подкоритова Л., Теляча Н. Робота психолога з формування у жінок психологічної готовності до материнства. *Psychology Travelogs* : науковий журнал, Вип. № 2 (4), 2022. С. 14-34.

29. Подкоритова Л., Теляча Н. Робота психолога з формування у жінок психологічної готовності до материнства. *Psychology Travelogs*, 2023. Вип. 1. С. 156–166.

30. Програма сертифікатного курсу з підвищення професійної компетентності за напрямом «Практична психологія у сфері професійного та сімейного консультування». Луцьк: Вежа-Друк, 2021. 96 с

31. Психологічний супровід у репродуктивній медицині : монографія / В. М. Астахов та ін. Націо-нальна академія педагогічних наук України, Інститут психології імені Г.С. Костюка. Київ, 2023. 125 с

32. Тавровецька Н.І., Інноваційні технології розвитку психологічних ресурсів особистості: колективна монографія/ відпов.ред. 2019. С.153-171

33. Таран О.П., Гаража Н.Д. Соціально-психологічні чинники ставлення сучасних жінок до материнства. *Габітус*. 2021. № 30. С. 91-96.

34. Теляча Н., Подкоритова Л.: матеріали XII Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, 2022. С. 146-148.

35. Томаржевська І. Теоретичні аспекти проблеми психологічної готовності до материнства в молодих жінок. Київ, 2021. URL: https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/1_2021/26.pdf

36. Томаржевська І.В. Теоретичні аспекти проблеми психологічної готовності до материнства молодих жінок. В*чені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія «Психологія». 2020. С. 141–145

37. Туриніна О. Л., Круз Б. М. Особливості формування психологічної готовності жінок до материнства. *The 1st International scientific and practical conference «Modern science: innovations and prospects».* Stockholm, Sweden. 2021. С. 330- 336.

38. Туриніна О.Л., Круз Б.М. Особливості формування психологічної готовності жінок до материнства. *Modern science: innovations and prospects : the 1st International scientific and practical conference*. Stockholm, Sweden, 2021. С. 330–336.

39. Тютюн О. В. Проблеми емоційних станів подружніх пар, які перебувають упроцесі розлучення : теоретичний аналіз. *Перспективи розвитку сучасної психології.* 2021. No9. С. 200-206.

40. Федоренко Р. П., Грицюк І. М., Магдисюк Л. І. Психологія сімейних взаємин: теорія та практика: навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 252 с

41. Федоренко Р. П., Мушкевич М. І., Дучимінська Т. І., Магдисюк Л. І. Психологія молодої сім'ї: монографія. Вид. 2-ге, доповн. та змін. Луцьк: ВежаДрук, 2020. 392 с.

42. Чепелєва Н.І. Криза материнських уявлень жінок після народження дитини як наслідок їх ідеалізації. *Science and Education a New Dimension : Pedagogy and Psychology*. 2020. № 91. С. 53-55.

43. Чепелєва Н.І. Чинники формування уявлень жінки про материнство та трансформація образу матері в період народження дитини. *Габітус*. 2023. Вип. 45. С. 278–284

44. Чепелєва Н.І. Чинники формування уявлень жінки про материнство та трансформація образу матері в період народження дитини. *Науковий журнал «Габітус».* Причорноморський науководослідний інститут економіки та інновацій. Видавничий дім «Гельветика», 2023. Випуск 45. С. 278-283.

45. Шахрай В., Ільченко, С. Формування ціннісного ставлення до материнства у дівчат старшого шкільного віку як наукова і виховна проблема. *Scientific Collection «InterConf»*, 2022. № 120, С. 84–93.

46. Шкарлатюк К. І., Федоренко Р. П., Магдисюк Л. І. Дизайн психологічного дослідження: організація та проведення практики практичних психологів: навч.-метод. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 332 с.

47. Hrytsiuk, I., Magdysyuk, L., Zamelyuk, M., Podoliak, I. Peculiarities of professional culture development in modern youth in Ukraine. *Youth Voice Journal*. Great Britain: 2021. Vol. 11. P. 1-19.

48. Mahdysiuk L., Fedorenko R., Melnyk A., Zameliuk M., Patuta B. Analysis of socio-psychological features adaptation children of internally displaced persons and their families. *Youth Voice Journal*. Great Britain: 2022. P. 1-21.

49. Mahdysiuk, L., Tryhub, H., Duchiminska, T., Kulchytska, A., & Zasiekina, L. Verbal Expression of Preparedness in Retirement Planning Interviews. *East European Journal of Psycholinguistics*, Vol. 7(2). 2020.